

~~XXXXXX~~

31803001

**Muhtelif Konularda
Etüd ve Öneriler**

ALİ VE KARAKIÇI
MÜHÜRÜZÜMÜSÜZ
MÜHÜRÜZÜMÜSÜZ
E/1187

MUHTELİP KONULARDA
ETÜD VE ÖNERİLER

ALİ ALAYBEK

MUHTELIF KONULARDA YAZILMIŞ
ETÜD VE YAZILAR

İÇİNDEKİLER

- 1- Veraset ve İntikal Vergisi Beyannamelerinin Tedkiki Hakkında
- 2- Mali Siyasetimiz
- 3- Umumi Tebliğler Hakkında
- 4- Kamu Alacakları Kanunu Hakkında
- 5- Hayvanlar Alım-Satımı Resmi
- 6- Genel Tebliğlerin Şekli Hakkında
- 7- İnhisar İdaresinin İslahı Hakkında Etüd

T.C.
MALİYE BAKANLIĞI
Hesap Uzmanları Kurulu
sayı:1199/142

21/8/1948

1

Maliye Bakanları Hesap Uzmanları
Kurulu Başkanlığına

Ek : 4

Öz : Veraset ve intikal vergisi
beyannamelerinin tedkiki Hk.

29.VI.1948 gün ve 24-8/87 sayılı yazıları cevabıdır :

Veraset ve intikal vergisi bakımından yapılacak hesap tedkiklerine dair olan talimatname projesine ilâve edilmesi Gelirler Gelir - Müdürlüğünün 26.VI.1948 gün ve 27800- 41/12354 sayılı yazılarıyla tek lif olunan cihetler hakkındaki mütalâalarımız aşağıda arz olunmuştur:

1 - Gelirler Genel Müdürlüğünün yazısında bir kısım ticarî borçların kazanç vergisi bakımından kabul olunduğu halde veraset ve intikal vergisinde kabul olunduğu halde veraset ve intikal vergisinde kabul edilmemekte olduğu ve binaenaleyh tetkik sırasında bunların nazarı itibara alınması, ölenin karısına ve çocuklarına karşı borçlu olduğu hallerin buna misal teşkil ettiği bildirilmektedir.

Veraset ve intikal vergisi kanununun 14 ncü maddesinde bu hususta müteveffanın verasesine karşı kabul etmiş olduğu borçların intikal eden servetin kıymetinden tenkil edilemeyeceği, şu kadar ki bu borçlar dayınle akideynden birinin vefatından mukaddem muvazaadan arı bir vesika ile isbat edilmiş olursa kabul olunacağı sarahati vardır. Kanunun bu hükmü açık olduğundan ayrıca tedkik talimatnamesi projesine hüküm konulmasına lüzum görülmemiştir.

2 - Genel Müdürlükçe meşkûk alacaklarla matlup senetlerinin veraset vergisi bakımından kanunun 15 nci maddesi mucibince teşekkül edecek hey'et marifetile kıymetlendirileceğine işaret olunmaktadır.

Hesap Uzmanının yapacağı tedkiklerde mükellefler tarafından beyan olunan ticarî veya sinai menkul servetlerin hesap ve kayıt bakımından doğru olup olmadığını araştırılacağı, bu tedkikler dışında ayrıca bütün menkul servetin veraset vergisi kanunu esasları dahilinde kurulacak olan komisyon tarafından değerlendirileceği, tarafımızdan hazırlanıp takdim edilen talimatnamenin 7 nci maddesinde belirtilmiştir. Bu sebeple kanaatimizce, talimatname projesinin bahis mevzuu 7 inci maddesi Gelirler Genel Müdürlüğünün yazısında zikredilen meşkûk alacaklarla matlup senetlerinin takdir komisyonu tarafından değerlendirilmesi hususunu da ihtiva etmektedir.

3 - Genel Müdürlük Kazanç vergisi tedkiklerinde, emtea ve iptidai maddelerin, demirbaş eşyanın maliyet bedellerinin ve yapılmış - amortismanlarının esas alındığı, halbuki veraset vergisi tedkiklerinin

de maliyet kıymeti nazara alınmakla beraber mamul ve iptidai maddelerin kanununun 15 nci maddesinde yazılı hey'et marifetile değeriendirileceği zikrolunmaktadır.

Yukarıki fıkrada arzolunan mütalâalarımız aynen iptidai ve mamul maddelerle demirbaş eşyanın değeriendirilmesi hakkında da varıttır.

Bununla beraber, Gelirler Genel Müdürlüğünün, bahis mevzuu üç noktaya taallük etmek üzere teklif ettiği hususların talimatnamede tasrihinde faide mülâhaza olunabilir.

Projenin 7 nci maddesi şu şekle irca edilmek suretile bu maksadın karşılanabileceğini mütalâa etmekteyiz :

"Hesap Uzmanı yapacağı tetkiklerle mükellefler tarafından beyan olunan ticarî ve sınaî menkul servetlerin hesap ve kayıt bakımından doğru olup olmadığını araştırır ve bu sırada veraset ve intikal vergisi kanununun, müteveffanın borçlarıyla meşkûk alacakları ve matlup senedatı hakkında, 14 ve 15 nci maddelerile, kazanç vergisi kanunundan farklı olarak vazetmiş olduğu hükümlerini bilhassa göz önünde tutar.

Menkul servetlerin veraset ve intikal vergisi kanununa göre değeriendirilmesi bu işle muvazzaf komisyona aittir."

Gelirler Genel Müdürlüğünün yazılarında işaret edilen diğer hususata gelince :

4 - Gelirler Genel Müdürlüğü yazısının 4 ncü maddesinde, ortaklarından birinin vefatına rağmen faaliyetine devam eden şirketlerde vereseye intikal eden miktarı tesbit için hesapları kapatmanın ve bilanço tanzim etmenin güçlüğü kabul edilmektedir. Ancak tarafımızdan teklif olunduğu üzere kapanmamış bazı hesaplardaki miktarların geçmiş yıllara kıyasen tesbit edilmesi halinde bulunacak miktarın intikal eden hakiki serveti ifade edemeyeceğinin tahmin edildiği ileri sürülmektedir. Bu sebeple projenin 9 ncu maddesindeki (bu kazancın tesbiti için bazı hesaplardan netice alınmasına imkân bulunmadığı takdirde evvelki sene vaziyetlerine göre hesap kıyaslamaları yapılır.) ibaresinin kaldırılarak işin tatbikata bırakılması ve alınacak sonuca göre gerektiği takdirde talimatnameye yeni bir kayıt konulabileceği teklif olunmaktadır.

Kanaatimizce bu mevzuda işin tatbikata bırakılması demek kıyaslama esasını tatbik etmek demektir. Bu meselenin hallinde gidilecek başka yol yoktur. ve olamaz.

Bir şirkette vefat eden şerikin durumunu veraset vergisi bakımından iki noktadan tesbit etmek iktiza eder :

a - Şerikin şirket sermayesindeki hissesinin tayini,

b - Hesap senesi içerisinde ölüm tarihine kadar tahakkuk etmiş olan şirket kazancından vefat eden şerike isabet eden hissenin tayini.

Sermaye ve kazançtan müteveffaya düşen hisseyi hesap edebilmek de ölüm tarihinde şirket bilançosunu çıkarmakla mümkün olabilir. -- Bilançolar bilindiği üzere ya tasfiye hallerinde veyahut hesap devresi sonlarında tanzim olunur. Bunun için de kanuni ve teknik esaslardan gidilerek uzun uzadıya envanter yapmak, hesapları kapatmak iktiza eder ki bilhassa büyükçe müesseselerde bu işlerin yapılması kolay olmaz.

Ortağın ölüm tarihi itibarile muhasebe tekniğine uygun bir bilanço çıkarmak suretile, müteveffa gerikin sermayedeki hissesini ve o seneki muamelâttan kendisine düşen kazancı hesap eden müesseselerin bu hesapları tetkik edilir ve doğru bulunursa bittabi kabul olunur. Fakat ortaklarından biri ölen bir şirket, ölüm tarihi itibarile bilanço tanzim edemeyecek, işlerinin vüs'ati ve mahiyeti icabı bilanço çıkaramıyacak durumda olur veyahut bazı sebeplerle (meselâ işin tasfiye edildiği zehabını uyandırmamak maksadı ile,) bilanço çıkarmak istemezse ki tatbikatta umumiyetle bu vaziyetle karşılaşılır, bu takdirde ne yapacaktır? Veraset vergisi bakımından halledilmesi iktiza eden dava budur.

Veraset vergisi kanununda bilindiği üzere, bu hususta bir hüküm yoktur. Bu kanunumuz matrahın tayinini prensip itibarile takdir komisyonuna bırakmıştır. Bu sebeplerle maliye organları sözü geçen şirketlerden bir bilanço çıkarmalarını, bununla ilgili muameleleri yapmalarını kanunen talep edecek durumda değildir. Bu mevzuda diğer vergi kanunlarından ve bunlar dışında ticaret kanunundan da fayda lanmağa imkân yoktur.

Su halde, ölen ortağın veraset vergisi bakımından durumu, hissedarı bulunduğu şirketin kayıtları kapatılmamış olan hesaplarına göre, bunlar üzerinde tetkikler yapan Hesap Uzmanı tarafından tesbit edilebilir.

İşleyen yılın başından ölüm tarihine kadar geçen müddet içinde tahassül eden kârdan ölen ortağın hesabına geçecek olankâr veya zarar hissesinin tesbitine gelince bunun için evvelce de belirtildiği üzere kâr ve zarar hesabından gidilerek bazı kalemlerde, hususile umumî mahiyette olan masraflarda kıyaslamalar yapmak suretile hareket etmek mecburiyetinde kalınacaktır. Bu suretle vefat etmiş olan ortağın hesaben bulunacak ticarî varlığı takdir komisyonuna intikal edecek ve bu komisyon tarafından da menkul kıymetler meyanında matrahın bir kısmı olarak değerlendirilmiş olacaktır.

5 - Gelirler Genel Müdürlüğü yazısının 5 nci maddesinde Uzmanlar tarafından hazırlanacak raporların netice kısmında, intikal eden kıymetlerin ve kanunen kabulü lâzım gelen borçların miktarlarıyla, -- vergiye matrah ittihaz edilecek olan ticarî mevcudun bir kalemde gösterilmesi teklif edilmektedir. Tetkik raporlarında aktif ve pasif unsurlar teker teker incelendikten sonra netice kısmında vergiye matrah olacak miktarların Genel Müdürlük tebliği mucibince bir kalemde gösterilmesi yerinde olur.

Gelirler genel müdürlüğünün yukarıda bahis mevzuu edilen yazılarında temas edilmemekle beraber, Elazığ'da vefat eden Abdullah Benşen'in veraseti dolayısıyla yine genel müdürlükçe Bakanlığa arzolunan lüzum müsekkeresinde temas edilen bir nokta hakkındaki görüşümüzü isteriz.

Veraset Vergisi beyannamelerinin Hesap Uzmanları tarafından tetkiki hakkında Gelirler Genel Müdürlüğü tarafından Bakanlığa - takdim olunan ilk lüzum müzekkeresinde devamlı inceleme yerlerin de ve 50.000,- liradan fazla ticari menkul servet terkedenlere - ait beyannamelerin Uzmanlarca tetkikine lüzum gösterilmişti.

Tarafımızdan hazırlanan tetkik talimatnamesi projesinin 1 ci maddesinde ve izahnamede ise 50.000,- liralık hadle bağlı kalın- madan ticaret, kanunu veya kazanç vergisi kanununa göre defter - tutan şahıslara veya şirket şirketlerine müteallik olarak intikal eden bütün ticarî ve sınaî menkul servetlerin Hesap Uzmanları ta rafından incelenmesi teklif edilmiştir. Halbuki yukarıda sözü -- edilen Abdullah Bengen hakkındaki 5.7.948 tarihli müzekkerenin - ilk kısmında yine 50.000,- liradan yukarı intikallerin Uzmanlarca tedkike tabi tutulacağından bahsedilmektedir. Bu sebeple 50.000,- liralık hadle bağlı kalınmaması yolundaki kanaatimize Gelirler - Genel Müdürlüğünce iştirak edilip edilmediği hakkında tereddüde - düşülmüştür. Bu noktanın da aydınlatılmasının uygun olacağı mütalâa edilmektedir.

Gelirler Genel Müdürlüğü yazısıyla ekleri ilişik olarak takdim kılınmıştır.

Keyfiyet Saygı ile arz olunur.

Grup Başkanı
Ali Alaybek

Mali siyasetimiz

(2)

I - Görüşlerimiz

1 - Devlet varidatı

Devlet varidatının tamamına yakın ekseriyetini vergi teşkil eder . Bunu 1947 yılının varidat bütçesine göre şöylece belirtebiliriz :

	<u>Varidat</u> Tl.	<u>Nisbet</u> %
Vergi varidatı	982.164.000	96
Diğer mali va- ridat .	39.068.000	4
	<u>1021.232.000</u>	<u>100</u>
	=====	=====

Yurdumuzda, istikrazlar hariç, Devletin hakiki varidatı, 1935 yılından bu yana şu seyri takip etmiştir :

<u>Yıl</u>	<u>Varidat</u> (Milyon lira)	<u>Endeks</u>
1925-35	(2) 195	100
1935-36	219	112
1936-37	251	129
1937-38	276	141
1938-39	267	137
1939-40	274	140
1940-41	316	162
1941-42	384	197
1942-43	895	459
1943-44	886	454
1944-45	898	459
(3)1946	894	459
1947	1021	523

- (1) İstikrazlar dahil değildir .
- (2) 1925 den 1935 yılına kadar 10 şenelik devrenin varidat ye-künü 1.948.000 liradır . Asgarî varidat 1925 de 170 milyon, azamî 1929 da 224 milyon, 1934 ün varidatı 207 milyon, vasa-tî varidat da 195 milyon liradır .
- (3) 1945 senesi 7 aylık olduğu için mukayeseye alınmamıştır .

Görülüyorki, Devlet varidatında 1935 den bu yana % 36 nisbetinde bir artış husule gelmiştir . Yalnız şunu unutmamak lâzımdır ki, bu artış hakiki olmaktan ziyade şeklidir . Yukarıki mukayeseyi altun esasından giderek yaparsak bunu açık olarak görürüz :

Yıl	Varidat (Milyon lira)	Endeks
1925-35	22	100
1935-36	23	104
1936-37	24	109
1937-38	26	118
1938-39	22	100
1939-40	16	73
1940-41	13	59
1941-42	13	59
1942-43	27	123
1943-44	24	109
1944-45	24	109
1946	26	118
1947	30	136

Yukarıki mukayese altun ölçüsüne göre varidatta ehemmiyetli bir artış olmadığını açık olarak göstermektedir . (1)

Bu görüşü millî gelir üzerinden yapılacak bir mukayese de teyit eder . Millî gelir 1935 yılında 1.300 milyon lira tahmin edilmişdi . Son senelerde 7-7,5 milyara çıktığı söylenmektedir . Biz ihtiyatlı hareket ederek mukayese esas olmak üzere 6 milyar lira alıyoruz. (+)

Yıl	Varidat Milyon lira	Millî gelir Milyon lira	Nisbet %
1935	219	1.300	17
1947	1.021	6.000	17

Bu netice çok şayanı dikkattir . Altun esasına irca olunur veyahut millî gelire izafe edilirse, son 10 küsür sene zarfında Devlet varidatında bir fazlalık sağlanamamış olduğu görülür . Halbuki, unutmamalıdır ki, bu müddet zarfında yeni vergiler ihdas edilmiş (toprak mahsülleri vergisi gibi) ve mevcutlara da ehemmiyetli zamlar yapılmıştır . (Kazanç vergisinin nisbeti % 80 ne kadar çıkarılmıştır .)

Burada, şuna da işaret etmek isteriz ki, yukarıda millî gelire göre hesapladığımız % 17 nisbeti memleketimizin şartlarına göre hiç de küçümsenecek olan bir varidat nisbetidir . (1) Kanaatimizce, dava bu nisbetin arttırılmasından ziyade, -

(+) Mukayeseye esas tutulan devre zarfında bizatihi altunun kıymetinde vâki olan tahavvülât bittabi nazara alınmamıştır. Maksat esasen varidatın hakiki durumu hakkında bir fikir vermektir .

Devlet varidatı ile millî gelir arasında organik bir âhenk ve münasebetin kurulması ve muhafaza edilmesindedir .

2 - Vergi sistemi

Muayyen malî, içtimâî ve iktisadî prensiplere dayanan, aralarında âhenk, insicam ve irtibat bulunan ve tatbik edildikleri memleketin bünyesine intibak eden muhtelif vergilerin küll halinde ifade ettikleri malî nizama "vergi sistemi" denir . (2)

Memleketimizde ilmî mânada bir vergi sisteminden bahsedilemez . Bizde muayyen prensiplere dayanan mazbut bir vergi sistemi yerine, aralarında âhenk ve insicam bulunmayan eski ve yeni bir çok vergilerin yan yana tatbik edildikleri görülmür . Bu cümleden olarak, hayvanlar vergisi ve yol vergisi gibi bazı orta çağ vergilerinin yanında en ileri nazariyelerden mülhem olan bir veraset ve intikal vergisi veyahut zamanımızın en yeni vergilerinden biri olan muamele vergisi tatbik edilir .

Memleketimizde "bazı maddeler istihlâk vergisi" gibi mânası ve mahiyeti anlaşılamayan acaip bir verginin senelerle tatbik edilmesinde, harp yılları içinde "toprak mahsülleri - vergisi" namı altında âşarın yeniden meydana çıkmasına imkân vermiş olan âmil, vergiciliğimizdeki bu sistemsizlik ve prensipsizlik olmuştur .

Şimdi bir kere de vergilerimizin dağılışı tarzına bakalım .

1947 bütçesine göre vergi varidatını şu suretle gruplandırabiliriz :

Vergi kategorileri	Alelâde varidat	Muvakkat ve istisnai varidat	Yekûn
	TL.	TL.	
İrat ve Servet vergileri.	183320.000	200.150.000	383.470.000
Muamele ve İstihlâk vergileri.	404336.000	159.358.000	563.694.000
Vergi varidatı	947164.000	359.508.000	587.656.000
Sâir malî varidat.	33568.000		33.568.000
Yekûn (1)	621224.000	359.508.000	980.732.000

- (1) İngiltere ve Amerika gibi çok zengin memleketlerde bu nisbetler % 25 - % 30 arasındadır .
- (2) Bu terim bazen gelir vergisi sistemi, muamele vergisi sistemi şeklinde, daha dar mânalarda da kullanılır .

Yukarıki bütçe rakamlarının mukayesesinden iki mühim netice çıkmaktadır :

1 - Vergi varidatının % 37 sini muvakkat ve istisnai varidat teşkil etmektedir . Toprak mahsülleri vergisi ile gümrük çıkış vergisi ilga edildikten ve şeker istihlak vergisi mühim nisbette indirildikten sonra vergi varidatının halâ % 40 na yakın bir kısmının muvakkat ve istisnai varidattan müteşekkil bulunması, vergi sisteminizin ne kadar sakat olduğunu açıkça gösterir .

2 - Yukarıki mukayeseden çıkarılan ikinci netice, İrat ve Servet vergileri ile Muamele ve İstihlak vergilerinin varidatı arasında bir âhenksizlik bulunduğu . Umumî vergi varidatına göre bu iki vergi grubunun nisbetleri şöyledir :

Vergi grubu	Alelâde varidatta %	Muvakkat varidatta %	Umumî %
İrat ve Servet vergileri.	31	56	40
Muamele ve İstihlak vergileri.	69	44	60
Yekûn.	100	100	100

Görülüyorki , hakiki Devlet varidatı daha ziyade muamele ve istihlak vergilerine dayanmaktadır . Bu hal senelerden beri böyle devam etmektedir .

Muamele ve İstihlak vergileri yüksek verimli, rahat ve kolay varidat vasıtaları olmalarına mukabil, iktisadî ve bahuş içtimai bakımlardan çok mahzurlu olan vergilerdir . Bu sebebdan dolayı , ileri memleketlerde varidat artışının muamele ve istihlak vergilerinden ziyade irat ve servet vergileri, hatta sadece gelir vergisi üzerinden teminine çalışıldığı görülmektedir .

3 - Vergi reformu

Vergiicilik sahasında esaslı bir reform yapılması memleketimizin hayat ve istikbali ile ilgili ana dâvalarımız zdan biridir . Hatta denebilirki, bu dâva şimdiki halde , bütün memleket meselelerin başında gelmektedir .

Bahis mevzuu olan vergi reformu, millî bünyemize uygun verimli ve sosyal bir vergi sistemini istihdaf eden şumullü ve umumî bir reformdur .

(1) Mukayeseye 35 milyon lira tutan "kaldırılmış vergilerin" varidatı ile 5,5 milyon lira tutarındaki para ve zam cezaları alınmamıştır .

Bu reformun tahakkuku bakımından vergilerimizi (3) büyük gruba ayırabiliriz :

- 1 - Gelir ve servet vergileri (kazanç, hayvanlar ve veraset gibi tasarruf vergileri) ,
- 2 - Tedavül vergileri (muamele vergileri, nakliyat vergisi, danga resmi vesaire) ,
- 3 - İstihlâk vergileri (gümrük resmi, hususî istihlâk vergileri, Tekel hasılatı vesâire)

Memleketimizde yeni bir vergi sistemi kurulurken bu üç sahada birden esaslı değişiklikler yapılmasında zaruret vardır. Bundan başka vergilerimizde bu değişiklikler yapılırken, bir taraftan da tatbikat usullerinin islah edilmesi ve maliye teşkilatının - yeni esaslara göre organize edilmesi de icabeder .

4 - İrat ve servet vergileri

Memleketimizde İrat ve Servet vergileri grubuna giren başlıca vergiler şunlardır :

<u>A - Devlet vergileri</u>	{	a - Kazanç vergisi (buhran ve muvazene vergileri dahil)
	{	b - Hayvanlar vergisi
	{	c - Veraset ve intikal vergisi
(1) <u>B - Mahallî vergiler</u>	{	a - Bina vergisi
	{	b - Erazi vergisi
	{	c - Yol vergisi
	{	d - Asker ailelerine yardım vergisi (2)

Kazanç vergisi sahasındaki reform hareketi gelir vergisi çalışmaları ile 1944 yılında başlamıştır . Gelir vergisi tasarısı Büyük Millet Meclisine ikinci defa olarak sunulmak üzere dir . Bu münasebetle burada bu vergi ile ilgili mühim bir meseleye temas etmek isteriz :

Yeni vergi sisteminin mihverini teşkil edecek olan gelir vergisi tipik şahsî (personel, sübjektif) bir vergidir . Gelir vergisine nazaran ikinci planda kalan bina ve erazi vergileri ise reel (objektif, maddî) vergilerdir . Bunlara (hasılat - vergileri) de denir . Gelir vergisi ile birlikte tatbik edilecek olan "işletme vergisi" de aynen bina veya erazi vergisi gibi reel bir vergidir .

Gelir vergisi fikri ilk defa ortaya atılırken, bu vergi ile bina ve işletme vergilerinin mahsup edilmesi bittabi düşünülmemiş, yani şahsî vergi ile reel vergiler birbirine karıştırılmamıştır .

-
- (1) Mahallî vergilerden ileride bahsedilecektir .
 - (2) Esas itibarile kazanç vergisine zam şeklinde tecelli eden muvakkat tevsiî bir vergidir .

Hiç bir vergi sisteminde de bu iki verginin birbirine karıştırıldığı vâki değildir .

Hatta sedüler vergi sistemlerinde kazanç vergisi dahi impôt général ile mahsup edilmez . Buna mukabil reel vergiler bir masraf unsuru olarak daima gelir vergisinin matrahından tenzil edilirler .

Reel bir verginin şahsî vergi ile mahsup edilmesi bu iki tip verginin nazariyesine, mantıkına ve mânasına tamamen aykırı düğer . Böyle olmakla beraber, gelir vergisi tasarısı hazırlanırken muvakkat bir zaman için ve sadece bina vergisi hakkında mahsup esası kabul edilmişdi . Bu muvakkat zaman, kiralar serbest bırakılincaya kadar devam edecek ondan sonra mahsup hükmü kaldırılacak idi .

Gelir vergisi tasarısında son yapılan tadillerde, maalesef bu mahsup işi işletme vergisine de teğmil edilmiş ve bir taraftan bu yapılırken diğer taraftan da işletme vergisinin nisbetleri çok ağırlaştırılmıştır . Bu suretle reel vergilerin gelir vergisi ile mahsup edilmesi istisnai ve muvakkat bir tedbir olmaktan çıkmakta ve yeni vergi sistemimize büyük bir prensip hatası olarak girmektedir . (Böylelikle işletme vergisi kısmen "asgari mükellefiyet" şeklini alacak ve müstakil bir vergi karakterini kaybedecektir .)

Devlet vergilerinden hayvanlar vergisi ile veraset ve intikal vergisine gelince, bunlardan hayvanlar vergisi mutlaka kaldırılması icabeden bir vergidir . Bu orta çağ vergisinin bir an evvel ilga edilmesi politik bakımından da büyük faydalar sağlayabilir .

Yeni vergi rejimine geçilirken, hayvanlar vergisinin terk edilmesi, malî bakımdan büyük bir fedakârlık teşkil etmeyecektir . Çünkü bu verginin nisbi ehemmiyeti son senelerde çok düşmüş bulunmaktadır :

Yıl	Hayvanlar vergisi	Bütçe varidatı	Nisbet
1937	16.500.000	276.000.000	% 6
1947	27.000.000	1021.000.000	% 2,5

Veraset ve intikal vergisine gelince, nazariye bakımından ileri bir manzara arz etmekle beraber, bu verginin, esaslı bir tetkik ve etüd mahsulü olmadığı ve bugünkü şekli ile memleketimizin şartlarına uygun bulunmadığı muhakkaktır .

Bazılarının düşündükleri gibi, varidatı az olan bu verginin bir tarafa atılabileceğini mümkün görmemekteyiz . Müstakbel vergi sistemimizde , veraset vergisinin mutlaka yeri olacaktır .

Yurdumuzda veraset vergisi, şüphesizki, İngiltere veya Amerikada olduğu gibi büyük varidatlı bir vergi mahiyeti/hiç bir zaman alamaz .Esasen bu verginin ehemmiyetini, getireceği varidattan ziyade içtimai fonksiyonunda aramalıdır . Veraset vergi-

sini aynen bugünkü şekliyle yeni vergi sistemimize nakletmek bit-
tabi doğru olamaz . Bu verginin esaslı bir surette islâhı ve da-
ha basit ve realiteye daha uygun bir şekle ifragı zaruridir . Bu-
nun için başlıca iki tedbir üzerinde durulabilir :

- a - İntikal eden servetlerin ilk kısmı için genişçe bir muaflik tanılır .
- b - Bu muaflik dışında kalacak servetin yine genişçe bir kısmı için İngiliz "tereke vergisine" müşabih ola-
rak, varislerin akrabalık derecelerine bakılmaksı-
zın, mütenasip ve asgarî bir vergi tatbik edilir.
- c - Varislere göre ayrı ayrı hesaplanacak müterekki nis-
betli asıl verasetvergisi sadece büyük servetler
hakkında tatbik olunur .

8 - Tedavül vergileri

Tedavül vergileri grubuna giren başlıca vergiler şun -
lardır :

- a - Muamele vergisi
- b - Nakliyat resmi
- c - Damga resmi .

Yurdumuzda muamele vergisi tatbikatı; 1927 yılında "umu-
mî istihlâk vergisi" ile başlar . Bu vergi, bugünkü şekli ile ,
muayyen prensiplere dayanan ve memleketimizin şartlarına intibak
etmekte olan ileri bir vergi mahiyetini arz etmektedir . Muamele
vergisine karşı , bilindiği gibi, millî ekonomi üzerindeki kötü
tesirleri dolayısıyla, bilhassa iktisatçılar tarafından şiddetle
itiraz edilmektedir . Bizde de zaman zaman bu verginin aleyhinde
ceryanlar kendini göstermiştir . Millî iktisat zaviyesinden ba-
kılınca, muamele vergisinin gerçekten mahzurlu bir mükellefiyet
olduğunu teslim etmek icabeder . Fakat bu tenkitleri yaparken
muamele vergisinin bugünkü bütçelerinde oynadığı rolü bir kere
göz önüne getirmelidir . Muamele vergisi bugün dünyanın hemen -
her tarafında hatta Anglosakson memleketlerinde ve Rusyada da-
hi tatbik olunmamaktadır . Anglosaksonlar bu vergiyi, kendi vergi
sistemlerine tamamen aykırı olmasına rağmen kabul etmek zorunda
kalmışlardır . Gerçi muamele vergisi bugünkü şekliyle birinci ci-
han harbini müteakip ilk defa Almanyada ve ondan sonra diğer mem-
leketlerde "muvakkat bir vergi" olarak tatbik edilmeğe başlanmış,
fakat varidatının yüksekliği dolayısıyla girdiği memleketlerde -
kökleşerek bu memleketlerin temel vergilerinden biri olmuştur .
Bugün, muhtelif devletlerin bütçelerine bir göz atılacak olursa,
muamele vergisinin gelir vergisinin derhal akebinde gelen en bü-
yük vergi olduğu görülür .

Türkiyede , 1947 bütçesi içinde tek başına en büyük ver-
gi muamele vergisidir .

Muamele vergisi	: 188.000.000	lira
Kazanç vergisi	: 157.000.000	"
Gümrük resmi	: 80.250.000	"
Tekel hasılatı	: 54.186.000	"

Muamele vergisinin 1947 yılının vergi varidatının için-
deki nisbeti tek başına % 20 dir .

Mali ehemmiyeti bu kadar büyük olan bir verginin, değil
bizde, hatta gelir vergisi sistemleri çok münkeşif olan memle-
ketlerde dahi kolay kolay terk edilebileceği tasavvur olunamaz.

Yukarıda arzettiğimiz üzere, bizde muamele vergisi, yerini
almış olup gelişme halinde bulunan esas bir vergidir . Bu saha-
da kanaatimizce, yapılacak şeyler şunlardan ibarettir :

- 1 - Vergi nisbetlerini indirmek,
- 2 - Tarifede "différenciation" usulünü daha geniş
bir ölçüde tatbik etmek,
- 3 - İptidai madde tenzilat cedvelini, daha etraf-
la ve daha esaslı çalışmalara müsteniden yeni
baştan tanzim etmek .

Muamele vergisinin en kusurlu taraflarından birisi de
usule ve vergi cezalarına ait olan kısımlarıdır . Bunlar yeni
vergi usulü kanunu ile kendiliğinden halledilecektir . Bundan
sonra yapılacak şey, bir çok tadiller gören, metninden usule ve
cezaya ait hükümleri çıkarılacak olan muamele vergisi kanununu,
derli toplu bir şekilde yeniden yazmak olacaktır .

Nakliyat vergisine gelince, bu vergi hakkındaki görüş-
lerimiz şunlardır :

Nakliyat vergisi de , muamele vergisi gibi, iktisadî ha-
yatı tazyik eden vergilerdendir . Fakat bunun da mali ehemmiye-
ti, küçümsenemeyecek bir derecededir . (1947 yılı bütçesinde -
13 milyon lira) bize kalırsa, bu vergilere sıra gelmeden çok -
evvel , hayvanlar vergisi, yol vergisi gibi orta çağ vergileri-
ni kaldırmalıyız . Nakliyat vergisi yeni vergi sistemimizde na-
sıl tatbik edilmelidir ? Bizim bu husustaki fikirlerimiz şunlar-
dır :

a - Bu vergiye biletle işleyen otobüs ücretleri de da-
hil olmalıdır .

b - Şehir dahilindeki şahıs nakliyatından alınacak ver-
gi (bilhassa tramvay, otobüs, banliyo trenleri vesâire) tamamen
Belediyeye ait olmalıdır .

c - Verginin tekniğini daha ziyade basitleştirmeli ve bu
vergi nakliyat muamele vergisi şeklinde , imalat, banka ve si-
gorta ve ithalat muamele vergilerinden terekküp eden "muamele
vergi kanununa" eklenmelidir . (Muamele vergisi kanununa da
muamele vergileri kavunu denilmesi daha doğru olur .)

Tedavül vergileri içinde hususî bir ehemmiyet arzeden
büyük vergilerden biri de damga resmidir . Bu verginin varidatı
1947 bütçesinde 21 milyon lira olarak tahmin edilmiştir .

Damga resmi hakkında, bilindiği gibi, yeni bir proje ha-
zırlanmıştır . Bu proje, damga resmini hiç şüphesiz çok daha man-
tiki ve vazih bir şekle ifrag etmektedir . Fakat kanaatimizce ,
damga resmi, modern vergicilikte yerini gittikçe kaybetmekte -

olan çok dağınık , müz'iq ve eski bir mükellefiyet şeklidir . Bundan başka damga resmi sonradan çıkmış olan muamele vergisi bakımından muzaaf teklif mahiyetini alır .

(Police bedelleri üzerinden % 10 nisbetinde muamele vergisi tediye eden sigorta şirketlerinin aynı bedel üzerinden bir defa da % nisbetinde damga resmi ödemeleri gibi)

Biz, yeni malî sistemimiz bakımından damga resminin daha ziyade hukukî bir mahiyet arzeden mukavelenamelere ve vesikalara inhisar ettirilmesini ve

- a - Her nevi istidaların
- b - Biletlerin (sinema duhuliye bileti gibi)
- c - Faturaların (sipariş mektuplarının)

vergi dışı bırakılmasını muvafık bulmaktayız .

Bilet üzerinden alınan damga resminin mevzuu, esasen ayrı bir vergi mevzuu (eğlence vergisi, temaşa vergisi) olarak ele alınmalıdır .

6 - İstihlâk vergileri

İstihlâk vergileri grubu altında şu kalemler toplanabilir :

- a - Hususî istihlâk vergileri ,
- b - Gümrük resmi ,
- c - Tekel hasılatı .

Hususî istihlâk vergileri şeker, elektrik ve havagazı, petrol ve müstekatı vergileri ile kahve vergisidir . Bu vergiler içinde en ehemmiyetli olanı şüphesiz şeker vergisidir . 1944 yılı "Hazine genel hesabına" göre şekerden alınan istihlâk vergisi şu yekunu vermiştir :

Alelâde varidat	:	8.156.263	lira
İstisnai varidat	:	72.368.360	"
Yekûn.	:	<u>80.524.623</u>	"
		=====	

1947 bütçesinde şeker vergisinin varidatı şöyle tahmin edilmiştir :

Alelâde varidat	:	7.100.000	lira
İstisnai varidat	:	<u>30.371.000</u>	"
		37.371.000	"
		=====	

Görülüyor ki, evvelki senelere nazaran ehemmiyetli bir nisbette indirilmiş olmasına rağmen, şekerin istihlâk vergisi yine de çok yüksek bir derecede bulunmaktadır .

Biz, daha çok evvelden, şeker istihlâk vergisinin kaldırılarak bu maddenin muamele vergisi rejimine tâbi tutulmasını teklif etmişdik .

Bu yoldan gidilmesi halinde şu muhassenat elde edilir:

- 1 - Memleketimizde umumî bir vergi olarak imalât muamele vergisi kabul edilmiştir . Diğer mamulât gibi şekerin de bu verginin mevzuuna girmesi vergi sistemimizde prensip birliğini temin bakımından elbette daha doğru olur .
- 2 - Muamele vergisi ad valorem bir vergi olduğu cihetle, şekerden alınacak vergi daha elastiki ve seyyal bir mahiyet alır .
- 3 - Şekerden alınacak verginin nisbeti malî sistemimizin umumî âhenk ve nizamına kendiliğinden intibak etmiş olur .

Fransızlar bizdeki imalât muamele vergisine tekabül eden "Taxe à la production" rejimine geçtikten sonra şekerin istihlâk vergisini bir müddet daha yaşattıktan sonra 1946 da bu vergiyi kaldırmışlardır . Fransada bugün şeker % 9 nisbeti üzerinden - sadece "Taxe à la production" rejimine tâbi bulunmaktadır .

Elektrik ve havagazı istihlâk vergisinin 1947 yılı bütçesindeki varidatı, 4.800.000 liradan ibarettir .

Bu vergi hakkındaki görüşlerimiz şudur :

Elektrik ve havagazı vergisi hususî bir istihlâk vergisi olarak muhafaza edilebilir, fakat bu vergi :

1 - Yalnız hususî istihlâke inhisar etmeli, bugün tenzilatlı nisbete tâbi olan sınaî müesseselerin sarfiyatı tamamen vergi dışı kalmalıdır . (Sınaî müesseseler, mamullerinin satış kıymeti üzerinden muamele vergisi şeklinde esasen ağır bir vergi ödemektedirler .)

2 - Elektrik ve havagazı vergisi mahallî bir vergi (belediye vergisi) olmalıdır .

Petrol ve müstekatı istihlâk vergisi, mahiyeti itibarile bir ithalat vergisi, diğer bir deyişle munzam bir gümrük resminden başka bir şey değildir . Bu maddelerin de hususî istihlâk vergisi yerine umumî muamele vergisi rejimine tâbi tutulmalarını, vergi sistemimizin bütünlüğü bakımından daha yerinde buluruz .

Gümrük resmine gelince , bilindiği gibi, bu mevzuada ad valorem ve spesifik vergi tezleri çarpışmaktadır .

Memleketimizde de kıymet esasına karşı bir temayül görülmektedir . Kanaatimizce gümrük vergisinde kıymet esasına gitmek büyük bir hata olur . Bunun iki sebebi vardır ,

1 - Bizde gümrükten geçen malların büyük bir kısmından hem gümrük resmi, hem de muamele vergisi alınır . 1947 bütçesine göre bu vergilerin nisbetleri şöyledir :

Gümrük resmi	:	80.000.000	lira	% 57
İthalât muamele vergisi ...	:	60.000.000	"	% 43
		<u>140.000.000</u>		<u>%100</u>

Görülüyorki, gümrüklerimizde spesifik vergi ile ad valorem vergi yan yana tatbik edilmekte ve bu suretle iki usulün muhasebatından istifade olunmaktadır .

2 - Gümrük resmi ile ithalât muamele vergisinin ayrı ayrı esaslara dayanmaları, bu iki verginin müstakil karakterlerini muhafaza etmelerine imkân vermektedir . Gümrük resmi de muamele vergisi gibi bir kıymet vergisi olursa, bu takdirde matrahı aynı olan bu iki vergi birbirine eklenecek ve filen çok yüksek nisbetli tek bir vergi şeklini alacaktır . Açık olarak görülecek ağır bir gümrük resminin, memlekette maruz kalacağı devamlı tenkitlerden sarfınazar, beynelmilel ticarî münasebetlerimiz üzerinde de kötü tesirleri olabilir . İstihlâk vergilerinin son bahsi olarak inhisarlar hasılatını ele alalım :

Inhisarlar idarelerinde malî bakımdan 3 sistemin cari olduğu görülmektedir :

1 - Inhisar idaresi, işletme masrafları çıktıktan sonra kalan hasılatını Devlet Hazinesine teslim eder . (Buna Fransız usulü diyebiliriz .)

2 - Inhisar idaresinin mamulâtı üzerinden muayyen nisbette vergi alınır . Ayrıca safî kazanç Devlete kalır . (Polonyada, İtalyada tatbik edilen usuldür .)

3 - Inhisar hakkı Devletin iştiraki ile kurulmuş olan hususî, millî bir müesseseye verilmiştir . Bu usulde, inhisar maddelerinin satışı üzerinden vergi alınır . Devletin ayrıca temettüde de bittabi hissesi olur . (Bu usulün en iyi tatbik edildiği memleket İsveçtir.)

Türkiyede inhisar idaresi daha ziyade Fransız numunesine göre kurulmuştur . Yani Fransada olduğu gibi bizde de, masraflar çıktıktan sonra kalan "Tekel gelirleri" Devlet bütçesine varidat kaydolunur . (Fransada muhtariyeti haiz itfa sandığına teslim edilir .) Bu usulün şu mahzurları vardır :

1 - Inhisar idaresine bağlı olan iktisadî işletmeler, bahuş sınıî müesseseler, malî bakımından müstakil bir varlığa sahip olamazlar . Diğer bir deyişle bunlarda, vergi dairesi ile ticarî müessese birbirine karışır .

2 - Inhisar idaresi hasılatının ne mikdarının işletmeden, ne mikdarının da vergiden mütehassil olduğu bilinemez .

Kanaatimizce, memleketimizin şartlarına en uygun olan sistem, işletme ile vergiyi birbirinden ayrı tutan ikinci sistemdir . Bu yoldan gidildiği takdirde, bir taraftan inhisar işletmelerine daha serbest olarak gelişme imkânı sağlanacak, diğer taraftan da

umumî vergi sistemi içinde ayrı ayrı istihlâk vergilerinin umumî seyri takip olunacak ve inkişafı görülecektir .

1947 yılının bütçesinde Tekel gelirleri 54.086.000 lira olarak gösterilmiştir . Bunun ne kadarı tuz, tütün, ne kadarı çay ne kadarı kibrit, ne kadarı patlayıcı maddelerden elde edilmiştir ? tuza, içkiye, tütüne, kibrite göre ayrı ayrı ve açık olarak vergi nisbetleri nelerdir ? 54 milyon liralık varidat kâfi midir ? bu meseleleri diğer vergilerimizle irtibatlandırarak umumî vergi siyasetimiz ve vergi sistemimizi bakımından berrak bir şekilde halletmeğe imkân yoktur . Burada şunu da kaydedelim ki, memleketimizde Fransız inhisar idaresi usulü , son zamanlarda - esasen kendiliğinden terk edilmiştir .

Yukarıda işaret ettiğimiz üzere, 1947 bütçesinde Tekel gelirleri 54.086.000 liradır, fakat aynı bütçenin savunma vergileri grubunda ayrıca "Tekel maddelerinden alınan savunma vergisi - şeklinde 85.287.000 liralık bir pozisyon daha görülmektedir . Demek oluyor ki , inhisar idaresi usulümüzde, sıklet merkezi, Millî Müdafaa vergisi ile , kendiliğinden hasılat esasından vergi esasına kaymıştır . Yalnız bu istihalenin bilerek, sistemli ve rasyonel bir şekilde vâki olmadığını itiraf etmek lazımdır . Millî müdafaa vergisi binalara ve başkaca mevzulara şamil olan umumî ve muvakkat mahiyette bir vergidir . Bu vergide ayrı ayrı istihlâk vergilerinin vuzuhu bittabi bulunamaz .

Millî Müdafaa vergisi terk edilecek midir ? bu belki mümkün olabilir, fakat bu takdirde, bu verginin varidatını inhisarların hazineye devredilen safî hasılatına aktarmak icabeder . Çünkü bir milyarı aşan bir bütçede inhisar idaresinin tütün, içki, çay, kibrit gibi en mühim istihlâk maddelerile sadece 54 milyon liralık bir varidatı olması elbette tasavvur edilemez .

7 - Tatbikat ve teşkilât meseleleri

Tatbikat, ve teşkilât meseleleri malî siyasetimiz bakımından üzerinde önemle durulması lâzımgelen mevzulardır .

Tatbikat işleri, vergi usul kanunu ile ve umumî muhasebede yapılacak olan (kısmen yapılan) islâhat ile salim bir mecraya girmiş olacaktır .

Vergi tatbikatında gerek idare gerekse mükellefler cephesinden çekilen zorlukların büyük bir kısmı, vergi usul kanunu ile ortadan kaldırılmaktadır . Bu kanunla, Devlet ile fert arasında en devamlı, en dağınık ve şimdiye kadar en müz'ic ve karışık olan temas ve münasebetler basit, ilmi, pratik şekil ve usullere bağlanmaktadır .

Usul kanunu ile vergi tatbikatçılığında çok ileri bir adım atılmış olacağı muhakkaktır . Hatta bu bakımdan ekseri Avrupa memleketlerinin ilerisine geçeceğimizi de iddia edebiliriz.

Fakat bütün bunlara rağmen, usul kanunumuzun (tabii kanun tasarısını kastediyoruz) prensibine taallük eden bazı noksanları da vardır . Bunları aşağıda arz ediyoruz :

1 - Usul kanunu ile "malî kaza meselesi" halledilememektedir .

Şunu itiraf etmek lâzımdır ki, bugünkü itiraz komisyonlarının ve Devlet Şûrasının kararları ile yeni vergi sistemimiz yürütülemez . Bu itibarla malî kasa meselesini şu veya bu şekilde halletmek mecburiyetindeyiz . Bunun için de üç imkan görüyoruz :

a - İtiraz komisyonları vergi mahkemeleri şekline ifrag edilir , bunların fevkinde nihai merci olarak bir "vergi divanı" kurulur . Devlet Şûrasının selahiyetleri bu divana devredilir .

b - İtiraz komisyonları, isimlerini muhafaza etmekle beraber, vergi mahkemeleri şeklinde organize edilirler , nihai merci yine Devlet Şûrası kalır, ve fakat Şûranın vergi işlerine bakan dairesi genişletilir , ve kuvvetlendirilir .

c - Bugünkü komisyon teşkilâtı tamamen kaldırılır. Vergi ihtilâflarının halli adliye mahkemelerinin selâhiyetine terk edilir .

Kanaatimizce birinci hal sureti en müsbet, bugünün temayüllerine en uygun ve en pratik olanıdır . Malî kazayı, yani Yurdumuzda da yıllardan beri yaşamakta olan bir müesseseyi tanımak istemeyen adliyeciler, birinci hal suretini ana yasa ile de te'lif edemedikleri için bir kalemde red etmekte ve olsa olsa bugünkü karışık ve müphem vaziyete göz yumabileceklerini söylemektedirler .

2 - Usul kanununun ikinci noksanı tahsilâta âit hükümlerin bu kanunun dışında kalmış ve "kamu alacakları kanununa" alınmış olmasıdır . Bu suretle ana tatbikat kanunu olan usul kanunu ile vergi tatbikatına müteallik bütün hükümler muayyen bir sistem ve disiplin altında bir araya toplanırken, aynı mevzuda, esas gayeye tamamen aykırı olarak bir ikilik yaratılmakta, bir parçalanma yapılmaktadır . Buna ne lüzum vardır ? deniliyorki, vergi usul kanunu yalnız vergilere taallük eden bir kanundur, halbuki kamu alacakları kanununun mevzuuna vergiler dışında başkaca çeşitli amme alacakları da girmektedir . Bu muhakeme tarzına iştirak edemeyeceğiz . Gerçi kamu alacakları meyanına vergiden başka bir çok amme alacakları da girer . Fakat bunlara tenevvüleri bakımından değil de, mahiyet ve portée leri noktasından bakılacak olursa, vergi alacaklarına nazaran ne derece laşey mesabesinde oldukları açıkça görülür . Nüfus kaydına müteallik cezaların , bazı tazminatların, bir takım harçların, memlekette ödenen bütün vergilerin % 1 ini geçeceğini zan etmemekteyiz . Kaldığı, usul kanunu, mahiyetinin icabı, ileride harçları da mevzuuna alacaktır . Bu itibarla en doğru ve en mantıkî ve en ilmi hareket, usule ait olup tecezzi kabul etmeyen tahsilât hükümlerini de mutlaka usul kanunu içinde bırakmak, daha doğrusu bunlara bu kanunun prensiplerine ve zihniyetine uygun bir şekil vererek bu kanuna ithal etmektir . Vergi ve harçlar dışındaki kamu alacaklarının aynı hükümlere tabi bulunacağı, usul kanununa ilâve edilecek bir satırlık bir madde ile pek ala temin edilebilir . Kaldığı, vergi ve harçlar dışında kalan bir çok kamu alacakları (meselâ mukaveleden mütevellittazminatlar veya bazı para cezaları) hakkında mükellef vergiye has olan sert tahsil usul ve müeyyidelerinin - tatbik edilmesi şart mıdır ?

3 - Usul kanununun üçüncü mühim noksanı da, kanunda "vergi" tarifinin yapılmış olmamasıdır . Bu eksiklik, yalnız

şekil bakımından bir nakise olmakla kalmamakta, fakat tatbikat bakımından da mahzurlu bulunmaktadır . Başka yerlerde olduğu gibi, memleketimizde de zaman zaman, kanun haricinde, ve muhtelif isimlerle vergi alındığı iddia edilmektedir . Tatbikatta vergi ve resim mefhumları başka başka mânalar almaktadır . Bunlardan başka, umumî vergi disiplinine aykırı olarak bazı hususî kanunlarımıza vergi mahiyetinde bir takım malî hükümler girmektedir. İşte vergi usul kanununda verginin tarifi yapılırsa, bütün bu meseleler kendiliğinden halledilmiş olur .

Teskilât meselelerine gelince , vergi tatbikatı ile ilgili teşkilât hakkındaki fikirlerimiz İstanbul'da kurulan bir komisyonun raporunda etraflı bir surette izah edilmiştir . Burada sadece gümrük ve inhisarlar hakkındaki görüşümüzü belirtmekle iktifa edeceğiz .

Gümrük ve inhisarlar idareleri mahiyetleri itibarile maliyeye bağlı olmaları lazımgelen idarî teşekküllerdir . Bildiğimize göre dünyanın her tarafında da bu böyledir .

Gümrük idaresi , bir işihlak vergisi olan gümrük resmini ve bununla birlikte alınan sair vergi ve resimleri cibayet eden bir varidat dairesidir .

8 - Belediye finansı

Maliye siyasetimizde ön plâna alınması lâzım gelen davalardan biri de belediye maliyeciliğidir.

Yurdumuzda belediye maliyeciliği, şimdiki kadar en ziyade ihmal edilmiş mevzulardan biridir.

Belediye finansı âmme finansının mühim bir kısmını teşkil eder. Bir memleketin maliyesinden bahsedilirken, bundan belediye finansı ayırt edilmez. Bu itibarla belediye finansını küçümsemek, hakir görmekten kendimizi kurtarmalıyız. Belediye finansı başı boş bırakılamaz. Bunun da tıpkı Devlet finansı gibi, sistemleştirilmesi ve istikametlendirilmesi lâzımdır. Bunu yapacak olanlar da Devlet maliyesini idare edenlerdir.

Belediye maliyesinden bahsederken, karşımıza evvelâ " Hususî idareler " çıkar.

Memleketimizde, tanzimat sıralarında daha ziyade akalliyetin malî bakımdan hukukuna sayanet etmek (Rum mekteplerine tahsisat vermek gibi) bir maksatla ihdas edilmiş olan ve bu suretle ne tarihî ne de iktisadî bir hüviyeti bulunmayan bu idarî teşekküllerin kısa zamanda kaldırılacaklarına tabiidir.

Hususî idareleri bir tarafa bırakarak, belediye maliyesini tetkik etmeğe devam edelim:

Belediye maliyesinin başlıca gelir kaynakları, Devlet maliyesinde olduğu gibi

- 1 - Vergiler,
- 2 - Belediyelerin sahip oldukları veya iştirak ettikleri iktisadî işletmelerin hasılatı,
- 3 - İstikrazlar,

dır. Vergiler bittabi burada da en mühim rolü oynarlar. Modern bir belediye finansının dayandığı ana vergiler şunlardır:

- 1 - Bina vergisi,
- 2 - Arazi vergisi,
- 3 - İşletme vergisi (Patant),

Almanlar meşhur Komunal vergi reformlarını bu üç vergi üzerinden yapmışlardır. Şimdi Fransızlar da aynı yoldan gitmektedirler. Onlar da bu üç vergiye bir de kira üzerinden hesaplanan (Taxe d'habitation) na müstenit esaslı bir vergi reformuna başlamış bulunuyorlar. (1)

Yukarıda yazılı (3) esas vergiden sonra gelen belediye vergilerinin başlıcaları şunlardır:

- 4 - Eğlence vergisi (Temeşa vergisi),
- 5 - Mesbaha resmi,
- 6 - Nakliyat vergisi,
- 7 - Elektrik ve hava gazı istihlâk resmi,

(1) Henry Laufinburger, Législation fiscale et documents financiers (1946), sahife 141

Bu şüphesiz her memlekette böyle değildir. Yukarıda da temas ettiğimiz üzere bir çok yerlerde nakliyat vergisi, elektrik ve hava gazları vergileri ya hiç yoktur, yahut da bu vergiler muamele vergisinin umumî rejimine tabi bulunurlar.

Buna mukabil bazı memleketlerde muamele vergisinden Belediyelere hisse verilmekte veyahut belediyeler ayrıca perakende satış üzerinden hususî bir muamele vergisi almaktadırlar.

Bizde, Devlet maliyesinde esaslı bir reform yapılırken, belediye vergilerini ihmal etmek şüphesiz ki doğru olamaz. Onun için, Devlet vergileri reformunu müteakip ilk iş olarak belediye vergilerini de yeni bir görüş ve yeni bir ruhla ele alarak bir sisteme bağlamak icap eder. Bu suretle, belediyelerimiz üzerlerine aldıkları vazife ve umumî hizmetleri bîhakkın yerine getirecek bir vaziyete girerler.

Bu mevzuda iki nokta üzerinde ısrarla durmak isteriz. Birincisi, işletme vergisinin (Patent) in tipik bir belediye vergisi olduğudur. Bizde belediyenin hakkı olan bu verimli ve büyük vergiyi ya daha ihdas ederken, yahut ihdasından kısa bir zaman sonra belediyeye vermeliyiz.

İkinci mülâhaza, eğlence vergisine aittir. Bizde bilindiği gibi bu nam altında müstakil bir vergi yoktur. Yalnız sinema ve tiyatrolardan alınan karışık bir takım vergilerimiz vardır. (Bunlar için esas olan damga resmidir.) İşte, belediye finansı bakımından yapılacak şey, bu karışık vergileri ilga ederek, mazbut ve vazih bir " Eğlence vergisi " ihdas etmek ve bunun varidatına da olduğu gibi belediyelere devretmektir.

Eğlence vergisi günden güne inkişaf eden ve bilhassa büyük şehirlerimizin belediyelerine ehemmiyetli varidat sağlayacak olan bir gelir kaynağıdır.

Mali reform, belediye maliyesine de teşmil edilirken, yapılacak mühim islahattan biri de, bütün belediye vergilerinin tabikat bakımından maliye teşkilâtına bağlanması olacaktır. Bunun muhassanatını ayrıca belirtmeği zait bululur.

9 - Para, istikraz ve bütçe masrafları

Mali poletikamızla ilgili olan bu mühim mevzular hakkındaki görüşlerimizi tetkik ve müşahedelerimize müsteniden burada kısaca arz etmek isteriz:

1 - Memleketimizin para siyaseti " Müstakar para " esasına dayanmalıdır. Gerçi bu bir bedahettir. Fakat bunu değişmez bir prensip olarak ortaya atmak ve buna titizlikle bağlı kalmak-da büyük faide vardır. Bütün mali siyasetimiz ve bu meyanda vergicilik sahasında yapacağımız büyük reformun muvaffakiyetinin baş şartı Türk lirasının müstakar olmasıdır. Ufak ve tabii temevvüçler dışında yalnız " inflation " değil, bunun kadar " déflation " da memleketimiz için tehlikelidir. Daha mutedil para düşürmelerine müncer olan ameliyelerde, uzun vade ile düşünülürse, memleketin umumî ve devamlı menfaati bakımından terviç edilmelidir.

Türkiye, para bakımından zengin bir memleket değildir. Millî gelirimiz memleketin nüfusuna, genişliğine, hele istihsal imkânlarına nazaran çok düşüktür. Hayat istandardımız çok aşağı bir seviyededir. Bütün çalışmamız, bütün gayretimiz bunu yükseltmeğe matuf olmalıdır.

Düşen bir para yalnız maddî bakımdan değil manevî bakımdan da varlığımızı sarılabılır. Paranın düşmesi tasarrufî rezervleri arttırır, güçlkle teessüs eden tasarruf itiyadını baltalar, sermaye terakümünü güçleştirir ve nihayet sabit ve dar gelirli denen geniş bir kitle ile ufak irat sahiplerini müşkil ve yardımsız bir halde bırakır. Sadece emek geliri ile geçinen memur ve işçi sınıfının geçinme zorluğu içinde kalmaları büyük sosyal davalar ortaya atar. Alınacak tedbirlerle zamanında önüne geçilemezse Fransada görüldüğü üzere memur sınıfı, yani Devletin dayandığı münevver kitle yavaş yavaş proletaryalaşır.

Memleketimizde, bilindiği gibi, 1930 dan bu yana paramızın kıymeti esaslı surette düşmüştür. Bunun sebeplerini harp senelerinde aldığımız malî ve iktisadî tedbirlerin kifayetsizliğinde ve ahenksizliğinde aramak lâzımdır.

Bizde paranın kıymeti düşerken, bilfiil harp etmekte olan Almanya, İngiltere ve Amerika gibi memleketlerin parası kıymetinden hemen hemen hiç bir şey kaybetmemiştir.

Bu memleketler milyarlarca borç ederken parayı tutmağa nasıl muvaffak olmuşlardır?

Bu bir mucize değildir. Bir sistem ve teşkilât meselesidir. Paranın kıymetini korumak için alınan tedbir iki gruba ayrılır:

- 1 - İktisadî tedbirler (İstihlâki tahdit ve fiyatları tesbit etmek).
- 2 - Malî tedbirler (Serbest kalan işтира kuvvetini vergi ve istikrazlarla bel'etmek).

Muvaffakiyetin sırrı, bu tedbirleri ahenkli ve müsbet bir şekilde tatbik etmektedir. Birinci oihan harbının tecrübelerinden ders almış olan bir çok memleketler bunu yapabilmış ve bu sayede kolaylıkla paralarının kıymetini muhafaza edebilmişlerdir.

Bizde de, sözü geçen tedbirlere başvurulmuştur. Fakat harbe girmemiş olmaklığımıza rağmen paranın kıymetini tutmağa muvaffak olunamamıştır.

Bunun üç sebebi vardır:

- 1 - Bir sistem ve pilân dahilinde hareket edilmemiş, iktisadî ve malî tedbirler birlikte alınmamıştır.
- 2 - İktisadî ve malî tedbirler arasında bir ahenk temin edilmemiştir.
- 3 - Fazla işтира kuvvetini vergi ve istikrazlarla bel'etmek mümkün olamamıştır.

Bu üçüncü nokta çok mühimdir. Ve memleketimizde hayat bahalliliğini yaratmış olan en mühim âmîl de budur.

Harp senelerinde fazla parayı bel'edecek bir vergi sistemine malik bulunuyorduk. Meselâ, bütün bu yıllar içinde en fazla kazanç temin eden müteahhitlerden hiç bir vergi alıyorduk. Bu sebeplerden dolayı bizde vergilere yapılan zamlar, diğer memleketlerde olduğu gibi para kıymetinin sukutuna mani bir tesis yapacak yerde, masrafları fazlalattırmak suretile bu sukutun seyrini hızlandırmıştır. Burada bu meseleye temas etmekten maksadımız, paranın kıymeti üzerinde vergi siyasetinin ne derece müessir olduğunu belirtmek içindir.

Memleketin malî siyasetinde vergiden sonra en mühim rolü oynayan unsurun istikraz olduğu malûmdur. Burada istikraz meselelerini uzun uzadıya tetkik ve tahlile girişmeksizin bu mevzu hakkındaki bazı görüşlerimizi çok muhtasar bir şekilde arzedeceğiz.

Evvelâ şunu belirtelim ki, Türkiye Devlet borçları bakımından gayetle müsait bir durumdadır. Bu durum geçirdiğimiz buharanlı senelere rağmen fenalaşmamış, bilakis iyileşmiştir.

Aşağıdaki mukayese bu iddiamızı teyit eder:

<u>Yıl</u>	<u>Devlet varidatı</u> Milyon lira	<u>Borç yekûnu</u> Milyon lira	<u>Borcun nisbeti</u> %
1935	195	480	246
1939	274	620	226
1947	1.021	1.846	180

Harbe girmemiş, şehirleri yanıp yıkılmamış, istihsal kaynakları olduğu gibi duran bir memleket için bir senelik bütçe varidatının bir buçuk misli az aşan bir borcu fazla görmemek lâzımdır.

Devlet borçları Devlet bilânçosunun pasifini teşkil ediyorsa, bu bilânçonun aktifinde namütenahi maddî kıymetlerimiz vardır. Bunlardan yalnız Devletin milyonlarla sermayeli iktisadî işletmelerini (demiryolları, denizyolları, Sumerbank ilâh) gibi gönüüne getirirsek vaziyetimizin ne kadar elverişli olduğunu daha iyi anlamış oluruz. Memleketimizde borçlanmağa karşı gösterilen çekingenlik ve ürkeklik, kanaatimizce yersizdir. Devlet malîyesi daha çok fazla borca tahammül edecek bir durumdadır.

Kanaatimizce, bu müsait durumdan ne kadar mümkünse o kadar istifade etmek malî siyasetimizin başlıca hedeflerinden biri olmalıdır.

Yalnız istikraz yapılırken şu şartların gözönünde bulundurulması lâzımdır:

- 1 - İstikrazlar uzun vadeli olmalıdır.
- 2 - İstikraz faizleri makul bir hadde düşürülmelidir.
- 3 - İstikrazlarla paranın kıymeti muhtel olmamalıdır.

Bu şartların sonuncusu tabîî harici istikrazlar için bahis mevzuu olamaz.

Memleketin itibarını, iktisadî kalkınmasını ve içtimai işlerini büyük ölçülerde tasarlamak ve pılanlaştırmak lâzımdır. Bunların tahakkuku ise büyük paralara ihtiyaç gösterir. Bu paraların senelik bütçeler üzerinden temini ne mümkün be de doğrudur.

Fakat bu produktif masraflar yapılmalıdır. Memleketimizin hayatı ve istikbali bunlara bağlıdır. Memleketimizde millî gelir bu sayede artacak, hayat istandardı bu suretle yükselecektir. Millî gelirin artması, hayat istandardının yükselmesi ile de vergi varidatı çoğalacak ve borçların ödenmesi de o nisbette kolaylaşacaktır. Bu görüşler bizi " Denk bütçe " mülâhazasına götürmektedir. Bizde denk bütçe istikrarsız, yani hakikî varidat ile kapanan bütçe demektir. Bizde bu klâsik bütçe telâkkisine lüzumundan fazla ehemmiyet verilmektedir. Bütün harp yıllarında bütçemiz mütemadiyen açık verirken, denk bütçeden bahsedilip durulmuştur. Halbuki buna ne lüzum vardır. Devlet bütçesi neden her zaman yalnız vergi ile kapansın? Bütçenin klasik ve dar telâkkisi artık terkedilmektedir. Şimdi denk bütçe yerine " deficit systematigue " , " deficit organique " den bahsedilmektedir.

Devletin giriştiği büyük imar ve iktisat işlerini bir kaç sene üzerinden pılanlaştırılması usulü, bütçenin bir senelik denkliği kaidesi ile esasen uyumsuz. Bu sebepten cyclique bütçelerinden bahsedilmeğe başlanmıştır.

Kanaatimizce bütçe, memleketin iktisadî ve içtimai muvazenesine dayanmalı, millî gelirle sıkı bir surette itibatlı bulunmalı ve samimî, açık ve umumî olmalıdır. Bu vasıflara bir de denkliği ilâve etmeğe lüzum yoktur.

II - NETİCE

Memleketimizde takip edilecek malî siyaset hakkında , yukarıda arzettiğimiz görüşlerimizi programlaştırmak istersek şu esaslara irca edebiliriz :

- 1 - Malî siyasetimizin esas hedefi memleketimizin bünyesine uygun modern, verimli ve adil bir vergi sistemi kurmaktır.
- 2 - Vergi sistemimizin mihrerini "gelir vergisi" teşkil edecektir . Bu ana vergimizi içtimai adalete en uygun bir şekilde tesis etmeğe ve yaşatmağa çalışacağız .
- 3 - Tedavül vergileri içinde, bazı mahzurlarına rağmen, verimin yüksekliği dolayısıyla muamele vergisinin muhafaza edilmesini zaruri görmekteyiz . Ancak bunun iktisadi hayatımızı sıkımayacak bir şekilde getirilmesine gayret edeceğiz .
- 4 - İstihlak vergileri bütçemizde mühim bir rol oynamakta devam edecektir . Hedefimiz , bu vergilerin nisbetlerini mümkün olduğu kadar düşük hadlere indirerek vergi varidatının sıkket merkezini, bu içtimai bakımdan mahzurlu olan vergilerden - şahsi gelir vergisi sahasına intikal ettirmektir .

T.C.
Maliye Bakanlığı
Hesap Uzmanları Kurulu
İst. Grubu Başkanlığı

.11.1949

Sayı :

Ek : 1

Öz : Umumî tebliğler Hk.

Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları Kurulu
Başkanlığına

Yeni vergi rejimimizin tatbikatına geçilirken ve geçildikten sonra vergi kanunlarının müphem, tereddüdü mucip ve muhtelif görüş ve tefsirlere mütehammil hükümlerinin, yeni vergi hukukumuzun esas prensiplerine, vergi kanunlarının ruh ve maksadına uygun olarak açıklanması için Maliye Bakanlığınca "Umumî tebliğler" çıkarılmasına lüzum ve zaruret hasıl olacaktır.

Maliye Bakanlığının umumî görüş ve kanaatini ifade eden ve bütün Maliye teşkilâtında uyulması lâzımgelen bu umumî tebliğlerin tatbikat ve yeni vergi sistemimizin alacağı istikamet üzerinde bu yük tesiri olacağı şüphesizdir.

Bu sebepten dolayı, kanaatimizce, yeni vergilere ait umumî tebliğlerin, vergi sistemleri ileri olan yabancı memleketlerde görüldüğü üzere :

- a) Yalnız umumî surette hal edilmesi iktiza eden prensip meselelerine inhisar ettirilmesi ;
- b) Mevzuun önceden nazarî ve tatbikî bakımlardan Maliyenin selâhiyetli organlarına esaslı bir surette etüd ettirilmesi ;
- c) Tebliğin hazırlanmasında mevcut jürisprüdans'ın nazara alınması ;
- d) Bu hususta İdarenin görüş ve kanaatinin, bir daha değişmeyecek bir surette, belirmiş ve istikrar kesbetmiş olması ;

lüzumludur.

Bunlardan başka, umumî tebliğlerin şekil bakımından da hususî bir disipline tabi tutulmasının da tatbikatta büyük faydalar sağlıyacağına kani bulunmaktayız. Bu hususta şu teklifleri arz ederiz.

1 - Tebliğ, yalnız bir maddeye ait bulunmalı, muhtelif maddelere taallük eden mevzular hakkında her madde için ayrı birer tebliğ yazılmalıdır.

2 - Merbut numunede gösterildiği üzere, tebliğin üst kısmında taallük ettiği vergi kanunu, kanunun maddesi, fıkra (fıkra tasnifi, meselâ, esnaf muafliğine ait şumullü maddeler hakkında tatbik olun

malıdır.), sahife numarası (aynı maddeye taallük eden tebliğlere göre teselsül etmek üzere), tebliğin tarihi ve umumî sıra numarası yazılmalıdır.

3 - Tebliğler için muayyen eb'adda (normal bir kitap boyunu aşmayan) kâğıt kullanılmalı ve bu eb'ad hiç bir suretle değiştirilmemelidir.

Kâğıtların sol tarafı muayyen ölçüde bir mesafeyi ihtiva etmeli ve klâsöre vazedilmek üzere önceden delinmiş bulunmalıdır. Bir sayfeye sığmayan tebliğlerin devamı, aynı ölçüler muhafaza edilmek şartıyla, sahifenin arkasına yazılmalıdır.

4 - Tebliğleri alanlar bunları taallük ettikleri vergi kanunu ve madde numarası itibarile klâsörlerde tasnifli olarak muhafaza etmelidirler. Böylelikle bir maddeye taallük eden tebliğlerin daima bir arada bulunması temin edilmiş olur.

5 - Tebliğlerin muntazam bir surette muhafazası için Bakanlıkça muayyen tipte, kullanışlı ve mazbut, kalın kaplı (Standart) klâsörler yaptırılmalı ve alâkalı memurlara tevzi edilmelidir. (Bu klâsörler yapılıncaya kadar tebliğler bittabî mevcut klâsörlerde muhafaza edilecektir.)

6 - Tebliğler matbu olmalı, mümkün mertebe aynı punto ve karakterdeki harflerle basılmalı ve behemehal resmî gazete ile yayınlanmalıdır.

7 - Bundan böyle umumî tebliğlerin, sıra numarası itibarile bir araya tolanarak kitap şeklinde çıkarılması usulü terk edilme li ihtiyaç halinde, tebliğler, aynı tarzda, müteferrik yapraklar şeklinde tabettirilmelidir.

Saygı ile arz ederim.

Grup Başkanı
Müşavir Hesap Uzmanı

Gelir Vergisi
Umumî Tebliğleri

Tarih -/-/- Seri No.sı...

Bilânço Esasında Ticarî Kazancın Tesbiti

Bilânço esasında ticarî kazancın tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır.

Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır.

Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır.

Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır.

Konu Alacakları Kurumlar Vergisi

Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır.

Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır. Bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti, bilanço esasında ticarî kazançların tesbiti için hazırlanmıştır.

NOT :

- 1 - Altı çizgili yazılar kalın punto ile basılacak ;
- 2 - Madde numarasının altında, icabında, fıkra numarası da gösterilecek.
- 3 - Diğer vergilerin madde numaraları, meselâ Kurumlar m.12, yahut, Usul m.125 şeklinde olacaktır.
- 4 - Tebliğin mevzuu olarak yalnız kanunun matlupları gösterilecek ayrıca (Özet) çıkarılmıyacaktır.

- 11 -
Mayıs 1950

Kamu Alacakları Kanunu Hakkında

4

Ord. Prf. Sıddık Sami
Beyefendi'ye sunulur.

Meselenin Özü :

Münakaşa mevzuu olan meselenin mahiyet ve şumulü ve hangi sebepten ne suretle doğduğu hakkında aşağıda kâfi izahat arz olunmuştur. Burada kısaca, tebarüz ettirebiliriz ki; mesele, kamu alacağı mefhumunun tarif edilerek, bu tariften hareketle kamu alacakları hakkında hususî bir "takip" sistemi tesis etmenin, bu mevzuda ayrı bir kanun hazırlayıp, bir hukuk disiplini kurmanın, hukuk ilmi muvacehesinde teviz edilip edilemeyeceğidir.

Böyle bir yoldan yürümek kabil olmadığı takdirde, mukabil fikre göre, vergi mefhumundan, vergi alacağının tahsilinden hareketle hususî bir "takip" sistemi kurulmalı, kamu idarelerinin vergiler gibi tahsil ve takibi icabeden alacakları varsa, bunlar sonradan, vergilerin tahsil ve takibi hakkındaki hususî prosedürü tesbit eden kanuna raptolunmalıdır.

Aşağıdaki maruzatımızda, kamu alacakları tezini tutan fikri - (ilk fikir) vergi mefhumunu esas alan fikri (mukabil fikir) olarak adlandırmış bulunuyoruz.

Şimdi, aşağıdaki izahlarımıza temel olmak üzere, ihtilâf mevzuunu doğuran kamu alacaklarının tahsili hakkındaki kanun tasarısının mahiyetle 1950 yılı başında yürürlüğe giren Vergi Usul Kanununun mahiyet ve bünyesi hakkında maruzatta bulunmak isteriz.

Kamu Alacakları Kanunu Tasarısı :

Adından da anlaşıldığı üzere bu tasarı âmme alacaklarının tahsil ve takibine ait esasları kanunlaştırmak gayesile hazırlanmıştır. Yani, 1325 tarihinde yürürlüğe girmiş, bir çok tadiller ve atıflarla kırk küsur yıldanberi yaşamakta bulunmuş olan Tahsili Emval Kanununun yerini alacaktır.

Bu tasarı 1945 yılında hazırlanarak Büyük Millet Meclisine - takdim edilmiş, Meclisin Adalet Komisyonunda ve bir tâli komisyon da bazı tadiller görmüştür. (Tetkik buyurulmak üzere ilk ve muaddel tasarılarından birer nüsha takdim ediyorum.) Yeni vergi kanununun ve Vergi Usul Kanununun Büyük Millet Meclisince ön plâna alınarak kanuniyet kesbetmeleri üzerine, bu kanunlar muvacehesinde gözden geçirilerek yeniden tanzim edilmek için Kamu Alacakları Kanunu tasarısı geri alınmıştır.

Gerek ilk tasarıda gerek muaddel şeklinde, kamu alacakları terimi "Devlet, il özel idareleri ve belediyelerin kamu haklarına ait kanunların uygulanmasından doğan alacaklar" şeklinde tarif edilmektedir.

Vergi Usul Kanunu :

1950 yılı başında gelir vergisi rejimile beraber yürürlüğe girmiştir. Vergilerdeki şekil ve usul hükümlerini bir araya toplamaktadır. (Bu kanundan bir nüsha takdim kılınmıştır.) Aslında

kamu idarelerinin her türlü vergi, resim ve harçları hakkında uygulanması arzu ediliyorsa da şimdilik, birinci maddesinde sayılan, yalnızca on iki kadar temel vergi ve resmi şumul sahasına almaktadır.

Kanun geçici hükümlerle birlikte 400 madde ihtiva etmektedir. Vergilere ait prosedür hükümleri kanunda mahiyetleri itibarıyla beş kitap halinde tasnif ve tertip edilmiştir. Şöyle ki :

- Birinci kitap : Vergilendirme : Vergi almak bakımından idarenin görev ve yetkilerine ait hükümlerdir.
- İkinci kitap : Mükellefin ödevleri : Mükelleflerin idareye karşı olan vazife ve mecburiyetlerine ait hükümlerdir.
- Üçüncü kitap : Değerleme : İktisadî işletmeye dahil kıymetlerin, vergi bakımından değerlendirilmesine ait hükümlerdir.
- Dördüncü kitap : Vergi cezaları : Vergi cezalarının tarifleri, mahiyetleri ve nevileriyle tatbik şekilleri gösterilmiştir.
- Besinci kitap : Vergi ihtilâfları : Vergiler dolayısıyla itiraz ve temyiz komisyonlarına ve Danıştay'a başvurma usul ve şekillerine ait hükümlerdir. (Malî kaza mercilerinin kuruluş hükümleri hariç).

Münakaşa mevzuunun doğuşu ve mahiyeti :

Tetkik buyurulunca görüleceği üzere ödemeye ait üç maddelik hükümler hariç, Vergi Usul Kanunu, tahsil, takip ve icraya ait hükümleri ihtiva etmemektedir. Bu vaziyette, evvelce hazırlanmış olan Kamu Alacakları Tasarısının, yeniden gözden geçirilmesi, gelir vergisi rejimine uygun bir şekilde Vergi Usul Kanununa eklenmesi düşünülmüş ve kararlaştırılmıştır. Bu suretle icraya ait hükümler Vergi Usul Kanununun altıncı kitabını teşkil edecek şekilde yeni bir tasarının hazırlanmasına başlanmıştır.

İşte tam bu noktada münakaşa mevzuu doğmaktadır. Münakaşa mevzuuna ait fikirlerle mukabil fikirleri iki grupta toplamak ve şöylece arz etmek mümkündür :

Hadisenin ilmi bakımdan münakaşası :

İlk fikre göre; amme hukukunda kamu alacağı mefhumu mevcuttur. Ord. Prof. Sıddık Sami Onar İdare Hukuku adlı eserinde bu mefhumu "Devletin ve diğer amme hükmî şahıslarının amme hukukundan doğan ve bu hukuk hükümlerine tâbi olan alacaklardır." şeklinde tarif etmektedirler. (Sahife - 1073) Aynı eserde bu alacakların diğer hususî alacaklardan bazı farkları mevcut olduğu, amme hizmetinin teminatı olmak itibarıyla mümtaz ve rüçhan hakkına malik buldukları ifade edilmektedir.

Vergiler ve resimler kamu alacaklarının bir nevidirler. Bu alacakların takibi hakkında hususî bir sistem vücutte getirilirken, yalnız bir iki çeşit alacak nev'ile bağlı kalmadan çok daha

geniş ve umumî bir mana taşıyan kamu alacağı mefhumundan hareket etmek yerinde olur.

Esasen vergi ve resim mahiyetindeki alacaklar da, kanunların da muayyen olan safhaları geçirdikten, kabili tahsil hale gelecek tahakkuk ettirildikten sonra kamu idaresi lehine bir alacak doğmaktadır. Bu safhada alacak, doğuşundaki, vergilerden, resimlerden veya şerefiyelerden mütevellit bulunma hüviyetini kaybederek kamu idaresinin para şeklinde bir alacağı mahiyetini iktisap etmektedir.

Kamu idaresinin bir patrimonu mevcut olduğuna göre, bu patrimonu dahilinde aktif bir unsur olarak kamu alacakları da mevcut olur. Bu itibarla, mefhumun bir tarifini yapmak ve onun için hususî bir takip sistemi kurmak mümkün ve hukuk ilminin prensiplerine uygundur. (x)

Mukabil fikre göre; idare hukukunda kamu alacağı diye bir mefhum mevcuttur. Fakat bu alacaklar arasında, en önemli yeri vergiler ve resimler işgal ederler. Hatta kamu alacağı mefhumu vergi alacağı mefhumundan çıkmıştır denilebilir. Devlet varidatı arasında işgal ettiği yer bakımından da vergi ve resim alacakları karşısında diğer alacaklar kıyaslanamayacak derecede cüz'î miktarda bulunmaktadır.

Vergi, içtimai bir realitedir. Mevzuatta kat'î tarifleri yapılabilmiş, mahiyeti tebellür etmiştir. Bugün, vergi hukuku adıyla ayrı bir ilim kolu hukuk ilmi içinde yer almaktadır.

Vergi, umumî vergi kanunlarına müsteniden muayyen esaslar ve şartlar dairesinde kendiliğinden doğan, hususî bir karakter taşıyan ve diğer âme alacaklarıyla kabili kıyas olmayan bir alacak nev'idir.

Vergi borçluları yani mükellefler milyonlara baliğ olan geniş bir halk kitlesini teşkil ederler ve bu borçlarını, buna müteferri formaliteleri kanunların tayin ettikleri esaslar ve şartlar dairesinde muayyen zamanlarda yerine getirmeye mecbur bulunurlar. Gelir vergisi, muamele vergisi ve hatta esnaf vergisi gibi beyana dayanan bugünün vergilerinde mükellefler vergi borçlarını kendileri hesap ve tesbit ederler ve yine muayyen zamanlarda tahakkuk ettirerek kendiliklerinden Hazineye öderler.

Vergi alacağının gerek âme varidatının aslını teşkil etmesi gerekse çok geniş bir vatandaş zümresine taallük etmesi, ve bizzat mükellef tarafından hesaplanarak ödenmesi keyfiyetleri, bu kanuna müsteniden kendiliğinden vücut bulan dağınık ve teferrüatlı âme alacaklarının tahsil ve takibinin hususî bir disipline tabi tutulmasını zarurî kılmaktadır. Böyle bir disiplinin teessüsü, vergi alacağının bir âme alacağı olarak hususî bir imtiyazî haiz olmasından değil verginin bünyesi, mahiyeti ve tekniğinin bir icabıdır.

Vergi ve resimler dışındaki kamu alacaklarının tahsil ve takibi hakkında esasen umumî icra kanunlarında imtiyazlılık hükümleri tesis edilmiştir. Bu hükümleri tamamen ayrı bir bünyeye malik olan vergiler için hazırlanan hususî kanunda tekrarlamak yer siz olur.

(x) Trotobas'da vergi hukuku hakkındaki eserinde, tahsil, takip ve icra bahislerinde (kamu alacağı) ve (borçlu) terimlerini kullanmaktadır.

Garp memleketlerinde de, verginin tahsil ve icrasına ait nizamin tesisinde bu noktadan hareket edildiği görülmektedir. Hatta bazı memleketlerde kamu idarelerinin alacakları için hususî bir takip sistemi kurmak şöyle dursun, vergiler bile umumî icra ve iflas Kanunu hükümleri dairesinde takip edilmektedir. Mesela, İsviçre'de bu usul câridir. Ve bu memleket bu usule titizlikle bağlı kalmaktadır.

Bu durumda kamu idarelerinin akitlerden ve haksız fiilden doğan alacakları dışındaki alacaklar için hususî bir takip sistemi kuramayız, fakat yalnız vergiler için ki yukarıda belirttiğimiz üzere, tamamen hususî bir bünyeye sahiptirler, bunu yapabiliriz.

(Kamu alacağı), (Kamu haklarına ait kanunların tatbikinden doğan alacaklar), (Kamu hukukundan doğan alacaklar) gibi mefhumlar sarîh değildir. Tatbikatta her hadiseyi bu mefhumlara göre ölçmek bir çok müşkilât doğurur.

Hulâsa, kamu alacakları mefhumundan hareket ederek bir hukuk disiplini, bir jüris prüdans yaratmağa imkân olmadığı gibi, bunu ilim bakımından bir zorlama ve tatbikat bakımından da tehlikeli görmekteyiz. Bu yoldan gidildiği takdirde, bu mevzuda, garp hukukundan ve bunun dayandığı ilmi görüşlerden de ayrılmış olacağız--mız kanaatindeyiz.(x)

Hadisenin vergi disiplini ve tekniği bakımından münakasası :

Yine ilk fikre göre; Vergi Usul Kanunu, vergi ve resimlerin tarih ve tahakkukuna ait prosedürü ihtiva ettiğine göre bunların tahsil ve takibine ait hükümleri de ihtiva etmesi muvafık olur. Bu suretle, bir vergi veya resmin tarihinden tahsiline ve zamanın da ödenmeyenlerin de takibine ait hükümler, usule müteallik bir kod mahiyetinde olan Vergi Usul Kanununda toplanmış olur.

Tahsil ve takip safhasında vergi ve resimler, doğuşlarındaki mahiyet ve hüviyetlerini kaybederek kamu idaresinin bir alacağı mahiyetini iktisap ettiklerine göre, Vergi Usul Kanununun ilk ki tabında yalnızca vergi ve resimlerden bahsedilmiş olsa dahi, yeneden hazırlanan sonuncu kitapta daha geniş bir tâbir olan kamu alacağı teriminin kullanılması mümkündür. Esasen Vergi Usul Kanununun şumul sahasının zamanla genişleyerek kanunun bütün hükümlerinin, kamu idarelerinin, akitten ve haksız fiilden doğan alacakları dışında her türlü alacakları şumulüne alacak bir kanun hâli ne gelmesi temenniye şayandır. Temayülün bu istikamette olacağı kabul edilebilir.

(x) Bu konuda garp müelliflerinden bir kaç eserin adını takdim ediyoruz :

- 1) Ernst Blumenstein : Steuerrecht
- 2) Ernst Blumenstein : İsviçre Vergi Usul Kanunu Tasarısı
- 3) Henggeler : die Praxis der Bundessteuern die Wehrsteuer mad. 117
- 4) Baseler Steuergesetze : Die direkten Steuer mad. 9
- 5) Reichsabgabenordnung (Alman Vergi Usul Kanunu) mad. 102-119 ve 298-354
- 6) K. Barske : Reichsabgabenordnung
- 7) Trotabas : Précis de science et législation financière (Le recouvrement de l'impôt et les garanties)
- 8) J. Demol : Cours de Droit Fiscal

Diğer taraftan Vergi Usul Kanununun birinci maddesinde, şumu lüne aldığı vergi ve resimler sayılmakla beraber, bu esas, kanunun her bahsi için mutlak olarak kabul edilmemiştir. Bilfarz vergi ihtilaflarına ait hükümleri toplayan beşinci kitabın şumul - sahası kanunun birinci maddesinde sayılan on iki vergi ve resim dışında kalan sair vergi ve resimleri de içine alacak şekilde genişletilmiştir.

Binaenaleyh, hazırlanmakta olan altıncı kitabın şumul sahası daha da genişletilerek her türlü kamu alacaklarına teşmil edilebilir. Şu muhakkaktır ki, kanun, bugün yalnız vergiler esas alınarak hazırlansa bile ileride türlü zaruretler sebebiyle şumul sahası genişleyerek muhtelif kamu alacaklarına doğru yayılır.

Gerçekten, Tahsili Emval Kanunu da önce, yalnız bir kaç tekalifi şumulüne alacak şekilde hazırlandığı halde, kırk bir yıl süren tatbikat sonunda, belki yüze yakın hususî kanunla atıf yapılmak suretile şumul sahası genişlemiştir. İctimaî realite budur. Esasen Kamu Alacakları Kanunu da bu realiteden ilham alınarak hazırlanmıştır.

Mesele, kanun yapma tekniği bakımından, ele alındığı takdirde dahi "kamu alacağı" gibi umumî bir tâbirin kullanılması daima faydalı olur. Gerçekten bir kanun yalnız vergiler ve resimler - gözönünde bulundurulmak suretile hazırlandıktan sonra, sair kamu alacaklarının bu kanuna sonradan raptolunması halinde, kanunda kullanılan tâbir ve ifadelerin manalandırılması, kanunun tesbit ettiği usul ve esasların hadiselerle intibak ettirilmesi, tatbikatta bir çok güçlükler doğurur. Bu itibarla tasarı yalnız vergi ve resimlere has olarak hazırlansa dahi, metinde (kamu alacağı), (kamu idarelerinin alacakları) gibi umumî ve şumullü tâbirler kullanmak daha doğru olur.

Bu tezi kabul etmeyen mukabil fikre gelince; Vergi Usul Kanunu muayyen vergi ve resimleri şumul sahasına almaktadır. Bu kanun, garp memleketlerinde işlenen yeni bir ilmin, yeni bir hukuk kolunun yani vergi hukukunun elde ettiği prensiplere dayanılarak hazırlanmıştır. Kanunun temel unsuru vergidir. Vergi dışı bir takım alacakları da ihtiva eden Kamu Alacakları Tasarısının Usul Kanununa bağlanması yersizdir. Vergi Usul Kanununun disiplini içinde (kamu alacağı) adile bir mefhumu yer verilemez.

Esasen Tahsili Emval Kanunu da önce vergi ve resimler için hazırlanmıştır. Sonradan kamu idarelerine rahat ve kolay geldiği için sair bir takım alacakların tahsili usulü bu kanuna bağlanmıştır. Yani kanun hakikî hüviyetini kaybetmiş, soysuzlaşmıştır. Aslında bu hareket tarzı yersizdir, yapılmamak, önlenmek lâzımdır.

Maahaza, vergi ve resimlere has bir takip sistemi kurulduktan sonra, devlet lüzum gördüğü bazı alacaklarını, pek titiz ve kışkırtıcı davranmak şartıyla bu sisteme raptedebilir. Fakat kanun - kuruluşunda muhakkak surette, yalnız vergi ve resimlere mahsus bir bünye taşınmalıdır.

Netice :

Tetkikinden anlaşılacağı üzere münakaşa mevzuu olan meseleyi, bir hareket mebdel meselesine irca etmek mümkündür. Yani birinci

fikri ileri sürenler devlet ve kamu hakları mefhumlarından hareket etmektedirler.

Mukabil fikre göre vergi, hususiyet arzeden içtimai ve hukuki bir realitedir, bundan hareket edilmelidir.

Türkiye'de yeni vergi hukukunun temeli atılırken, ilmi bakımdan, memleketimizin bünyesi, mevzuatımız noktalarından hangi tez kabul edilmelidir.

Hayvan alım - satım resmi

(5)

Evvelce " ihtisap resmi " adını taşıyan hayvan alım ve satım resminin eski kanunda hayvanların geçit, içtima ve pazar yerlerindeki alım ve satımından alınan bir resim olduğu tasarrif edilmiştir.

Menşei itibarıyla, daha ziyade işgal edilen pazar yeri masraflarının ve Belediye zabıtası ile ilgili hizmetlerin bir nevi karşılığı olarak ihdas edilmiş olan bu mükellefiyetin " pazar yerindeki alım ve satım " istinat ettirilmiş olması, bunun mevzii ve basit bir belediye resmi olduğunu açıkça gösterir.

Yeni " Belediye gelirleri kanununda " hayvan alım ve satım resmine ait hükmün (Madde 24) eskisinden ayrıldığı nokta, alım ve satımın pazar, geçit veya içtima yerlerinde yapılmış olması şartının kaldırılmış bulunmasından ibarettir.

Kanunda yapılan bu değişikliğin sebebi, " pazar yeri kaydının " tatbikatta bazı müşkilât tevhit etmesinden ileri gelmiştir. Yoksa, mükellefiyet, yeni kanunda da esas mahiyet ve hüviyetini muhafaza etmekte, yani hayvan " alım ve satımına " in hisar eden mahalli, basit bir resim olarak kalmaktadır.

Gerek eski, gerekse yeni kanunda vergiyi tevhit eden hadise " hayvan alım ve satım " dır. " Alım ve satım " tabiri, teslim ve tesellüm fiilinin alıcı ve satıcı huzurunda aynı zamanda vukuuna ifade eder. Yani bu beyi akdinin tekemmülü için alıcı ve satıcı aynı yerde ve vâcâhen karşılaşmağa mecburdur.

Kanunda ayrıca trampadan da bahsedilmesi, muamelelerin mevzii ve aynî bağı bir muamele olduğunu diğer bir işarettir.

Vergi tekniği bakımından da hayvan alım ve satım vergisinin pazarlığa ve hayvanın teslimine bağı mahalli ve basit bir resim olarak mütalaa edilmesini zarurî kılar. Vergi pazar yerlerinde belediye memuru tarafından makbuz kesilmek suretile istifa olunur.

İlim, mevzuat ve tatbikat bakımlarından mahiyetini yukarıda belirttiğimiz bu mahalli resmin tüccarlar veyahut müvassıtlar tarafından yabancı memleketlere yapılan hayvan ihracatına tatbik edilmesine imkân tasavvur edilemez. Çünkü :

1- İhrac işi, muayyen bir yerde pazarlık suretile bir aynînin aynı zamanda teslim ve tesellümünü ifade eden bir " alım-satım " muamelesi değildir. İhrac işinde alıcı başka memlekettedir. Ve muamele hesap ve muhaberata müsteniden ve kendine mahsus kanunî ve ticarî merasim dairesinde cereyan eder.

2- İhracatın " hayvan alım ve satım resmi " ile vergilendirilmesi, bu resmin basit tekniği, yani belediye memuru tarafından makbuz kesilmek suretile mahallen istifası şekli ile de gayri kabili telifidir. İhracat veya buna mümasil ticarî muamelât hayvan alım ve satım vergisine tabi bulunsaydı bu mükellefiyetin tarh ve tahsil usullerinin bu muamelelerin mahiyetine uygun bir şekilde kanunda tesbit edilmiş olması iktiza ederdi.

3- Vazıı kanun, içine ihracatı da olan bütün hayvan satışlarını vergilendirmeyi düşünmüş olsaydı, bu vergi umumî ve şumullü bir satış veya muamele vergisi şeklinde tedvin edilirdi. Gerek vergi sistemi bakımından gerekse millî ekonomiye vereceği zarar noktasından (hayvanlar vergisi ve mezbaha resmi) yanında böyle umumî ve şumullü bir mükellefiyetin tesisi asla derpiş edilmiş değildir.

4- Biran için bu basit belediye resminin alelittak hayvan satışları üzerinden alınan bir muamele vergisi şumul ve mahiyetini aldığı kabul edilse bile, bu takdirde de, halen cari olan Türk Muamele Vergisi ve diğer memleketlerde tatbik edilen muamele vergilerinde olduğu gibi, bir taraftan mükerrerliğe mani olmak diğer taraftan da ihracatı teşvik etmek maksadile bu ihracatın da mutlaka bu vergiden muaf tutulması icabederdi.

İşte yukarıda arzettiğimiz sebepler dolaysile, köylerde, pazarlarda esasen belediye resmine tabi tutulmuş olan hayvanları, sonradan yabancı memleketlere ihracı sırasında tekrar vergilendirmeye kalkışmak, vergi ilmine ve tatbikatına olduğu kadar, kanunun ruh ve maksadına da aykırıdır.

Bu sebepten dolayı, çok eski olan bu belediye resmi, açık olarak büyük bir genişlikte cereyan etmekte olan hayvan ihracatına şimdiye kadar tatbik edilmemiş ve tatbiki de düşünülmemiştir.

Hadisenin müruruzaman bakımından tahlili

Belediye Gelirleri Kanununun 48 nci maddesine göre ait olduğu bütçe yılı sonundan itibaren üç yıl içinde tahakkuk ettirilmeyen resimler müruruzamana uğrar. Bu itibarla 1946 yılına ait resimler 1950 yılı Şubat ayı sonunda müruruzamana uğramıştır. 1947 yılına ait resimler ise 1951 yılına Şubat ayı sonunda müruruzamana uğrayacaktır.

*Bir hadise münasibetile yazdığım
bir nottur!*

T.C.
Maliye Bakanlığı
Hesap Uzmanları Kurulu
sayı:
532/89

14.4.950

Öz : Genel tebliğlerin şekli hk.

Maliye Bakanlığı Hesap Uzmanları
Kurulu Başkanlığına

Genel tebliğlerin şekli hakkında evvelce arzetmiş olduğumuz esasların Maliye Bakanlığınca da uygun görüldüğü, son def'a çıkarılan genel tebliğlerin aynı esaslar dairesinde tanzim edilmekte olmasından anlaşılmaktadır.

Bu def'a Gelirler Genel Müdürlüğünce hazırlanan ve Danışma Hey'etinde müzakere edilmek üzere gönderilen 3 Nu.11 genel tebliğ münasebetile şekle müteallik diğer bir meseleye temas etmeği faydalı bulduk.

Maliye Bakanlığınının 7 sahife tutmakta olan genel tebliği kanaatimizce fazla etraflı ve teferruatlıdır ve eski tebliğlerin stilinde kaleme alınmış bulunmaktadır. Halbuki yeni vergilere ait tebliğlerin kısa ve veciz olması ve umumi tahlilleri ihtiva etmesi daha muvafık olur. Bu gibi hukuki ve nazari mahiyetteki tahlil ve münakaşalar, genel tebliğde değil, buna esas teşkil edecek olan etüd, tetkik, rapor ve şerhlerde yapılabilir. Yabancı memleketlerde de bu usulün tatbik edildiğini görmekteyiz. Buna misal olarak, elimizde bulunan İsviçre Federal Gelir Vergisine ait tebliğleri zikredebiliriz.

Kanaatimizce genel tebliğlerin mevzuunu teşkil eden meselelerin bir iki sahifelik yazılarla ifade edilmesi maksada daha uygun olur.

Bundan başka umumi tebliğler tatbikatta çalışan organların görüşü, kanaat ve takdir sahalarını büsbütün daraltmamalıdır. Yeni vergi rejimine geçilirken, bu rejimin muvaffakiyet şartlarının başında, tatbikatta çalışacak selahiyetli elemanlara tatbikat ile ilgili meselelerin hallinde, mevzuatın metninden hareket etmekle beraber, kanunun ruhuna, maksadına, dayandığı ilmi esaslara, örf ve teamüle ve hadiselerin arzettiği hususiyetlere göre serbest hareket edebilme imkânının verilmesi gelir.

Gelir vergisi gibi geniş, teferruatlı ve ince bir mekanizması olan bir mali sistemin, eski vergi usulümüzün esasını teşkil eden patent vergisi veya bina vergisi gibi tatbik edilemeyeceği bedihidir. Önceden ve açık olarak söylemek lâzımdır ki, yeni vergi rejimimizde, tatbikatçılar, yukarıda arzettiğimiz esaslar dairesinde çekinmeksizin kendi görüş, kanaat ve takdirlerini kullanabilmelidirler. İngiltere, Birleşik Amerika, Almanya ve İsviçre gibi memleketlerde görüldüğü üzere mükellefle uzlaşma şekline kadar gitmemekle beraber bu hareket serbestisinin tatbikatın bütün teferruatına kadar giden umumi tebliğlerle büsbütün daraltılmaması lâzımdır.

Yeni vergiler hakkında umumi tebliğler hazırlanırken bu ci-
hetin göz önünde bulundurulması yehi vergi rejiminin maksada en
uygun şekilde tatbikine imkân vermiş olur.

Saygı ile arz olunur.

Grup Başkanı
Ali Alaybek
imza

(7)

İÇİNDEKİLERİnhisar İdaresinin İslâhı hakkında Etüd

	<u>Sahife</u>
I - <u>Mali İnhisar ve bizdeki tatbikatı</u>	1
1 - Mali İnhisar mefhumu	1
2 - Türkiyedeki tatbikatı	2
II - <u>İnhisarlar İdaresinin tenkidi</u>	3
1 - İktisadî bakımdan	3
2 - Mali bakımdan	4
III - <u>Tekliflerimiz</u>	5
1 - Tütün hakkında	5
2 - İspirtö ve İspirtolu içkiler hakkında	5
3 - Diğer İnhisar maddeleri hakkında	10

İnhisar idaresinin işlâhı hakkında
Etüd :

I - Mali İnhisar ve bizdeki tatbikatı

1 - Mali İnhisar mefhumu :

(Allix) in târîfinâ göre, mali İnhisar, vergi varîdatı --
(ressources fiscales) teminî maksadile bazı İktisadî faaliyetlerin
Devlet İnhisarını haiz sınaî veya ticarî işletmeler tarafından İfa
edilmesidir. (1)

- Diğer ^{bir} tarife göre : "Mali İnhisar, İstihlak vergisinin mevzuu-
na giren bir takım maddelerin İstihsal, satış veyahut hem İstihsal hem
de satışını doğrudan doğruya Devletin veyahut İmtiyazlı hususî veya -
muhtelit (mixte) karakterli teşebbüslerin İnhisarı altına vermektir."

- - Bu tariflerden anlaşılacağı üzere, mali İnhisar İstihlak vergi-
sinin hususî bir tatbik şeklinden başka bir şey değildir.

- İnhisarın mali karakteri, sınaî veya ticarî bir müessesenin -
tatbik edeceği satış fiyatlarının yükseltimesi şeklinde tecellî eder.
Böylece, bazı müelliflerin kullandıkları bir tabirle, bir "super-béné-
fice" husule gelirken, İstihlak vergisi bu mali rantabilitede mündemiç
bulunur.

Mali tarîh, monopollerin, vergi nisbetini arttırmak ve vergi
kaçakçılığın önlemek, kısaca, vergi mevzuuna daha ziyade hakim olmak
maksadile sarf edilen gayretlerin neticesiz kalması üzerine, tesis -
edildiklerini, bu itibarla, vergi tatbikatında bir tekamül safhası -
teşkil ettiklerini gösterir.

- - Bilindiği gibi, İktisadî ve İhtimalî maksatlar güden bir takım
İnhisarlar da vardır. Bunlar, Devlete hususî bir varîdat sağlasalar -
dahî, (mali İnhisar) mefhumu dışında mütalâa edilirlir. (Devlet demir
yolları, bizde cam İmalî sellüloz sanayiî İlah. gibi)

- - - Mali İnhisarı diğerlerinden ayıran faktör, yukarıda da belirt-
tiğimiz gibi, mevzuunun doğrudan doğruya bir vergi kaynağı (İstihlak
vergisii) oluşudur.

- Mali İnhisar, bilindiği gibi, gerek maliye İlmî gerek millî
ekonomî ve Mali politika bakımlarından Ötedenberi önemli bir münakaşa
konusu teşkil etmiştir.

- Mali İnhisarın hâretli partizanları olduğu gibi (Laufenburger,
Allix, E. James İlah.) şiddetli muhalifleri de vardır.

- - - Umumî olarak mali İnhisarlar aleyhinde İleri sürülen mütalâalar
iki noktada toplanabilir.

(1) Edgar Allix, M.Lecerelô : Les contributions indirectes t. II

- a) Malî inhisarın ticaret serbestliğini ihlâl etmesi,
b) Ticarî işletme yerine bürokratik işletmeyi ikame etmesi.

Bugünün realist ve müsbet ilmi görüşüne göre, hadîseyi doktrinâl münakaşa sahasının dışına çıkararak, her memleketin iktisadî-mali bünyesine göre mütalaa etmek icabeder.

Malî inhisar Liberalizm, Devletçilik veya Sosyalizm mevzuu olmaktan çıkmıştır; daha doğrusu hiç bir zaman bu doktrinlere bağlı veyahut bunların bir icabı olarak tesis ve tatbik edilmiş değildir. Garb memleketlerinde liberal rejimlerin cari olduğu devrelerde malî inhisarlar vazedilmiş (Fransada 19-uncü asrın bîdayetinde) buna mukabil totaliter veya sosyalist rejimlerde (Almanyada, İngilterede,) aynı mevzular tamamen serbest rekabet sahasında bırakılmıştır.

Inhisar tatbikatında, yine bazı batılı müelliflerin dediği gibi, mutlakâ bürokratik zihniyetin hakim olması da şart değildir. Bu görüş de değişmekte ve tatbikat inhisar işletmesinin, hatta Devlet işletmesi olarak dahi, ticarî esaslara göre idare edilebileceğini göstermektedir. Bütün mesele, ticarî işletmecilikle malî icabı te'lif eden bir formülün bulunmasındadır.

2 - Türkiyedeki tatbikat :

Inhisar mevzularının başında gelen tütün Türkiyede, vergi kaynağı olarak şu safhalardan geçmiştir :

Eskiden tütün üzerinden vergi (resmî duhan) namı altında örfî şekillerde alınırdı. Bu verginin ilk inzibat altına alınması 1861 de (rusumat emaneti) nin teşekkülü ile olmuştur. Bu sıralarda tütünün satış kıymeti üzerinden (tüccara yapılan satışlarda) beher okkasından :

7 1/2 kuruşa kadar olanlarda	1 1/2 kuruş
7 1/2-15 " " "	3 " "
15 kuruştan yukarı " "	6 " "

resim (yani vergi) alınmakta idi. (x)

1861 yılında memleketimizde tetkikat yapan bir İngiliz Malt-ye Hey'etinin (M.Förster ve Lord Hobart) o tarihlerde verdikleri bir rapor üzerine bu nisbetler söyyanen 12 kuruşa çıkarılmış ve tütün vergisi sonradan yapılan istikrazlara teminat olarak gösterilmiştir. Bahis mevzuu rapordâ, o sıralarda Avrupa devletlerinde tütün üzerinden, satış kıymetinin yüzde bir kaç yüzü vergi alındığı ifade edilmekte ve tütünün Türkiyede inhisar şeklinde işletilmesi fikri ilk defa olarak ileri sürülmektedir.

Türkiyede tütün inhisarı 1883 de (Reji) nin tesisi ile ihdas edilmiştir. Reji, inhisar karşılığı olarak Devlete maktu bir meblağ

(x) İlmî ve hukukî resim ile vergi aynı mânâyı ifade ederler. Fransada taxe ve bizde resim vergi tatbikatında daha ziyade vasıtalı vergiler hakkında (gümrük resmî, istihlak resmî gibi) kullanılmıştır. Vergi gibi cebren alınmakla beraber yapılan bir hizmetin karşılığı olan paralar (harç) dir.

tediye etmekte (senede 800 bin lira), fazla kârı kendisi, Devlet ve Duyunu Umumiye arasında taksim olunmakta idi. Rejî İdaresi, bilindiği gibi, 924 yılına kadar 41 sene devam etmiş, 926 da İnhisar İdaresi kurulmuştur. (1)

İspirto ve ispirtolu içkiler üzerinden alınan istihlâk vergisine gelince, bu eski vergi de 1862 de rusumata verilmiş, muharrem karnamesile duyunu umumiye devredilmiş, 926 de ekzersiz usulile ci-bayet olunmuş, bundan sonra inhisar idaresine geçmiştir. Ekzersiz, yani idarî kontrole tabi serbest imalât devresinde pek hafif vergi alınırdı. Duyunu Umumiye bu vaziyeti değiştirmemiştir.

II - İnhisarlar İdaresinin tenkidi

1 - İktisadî bakımdan :

İnhisarlar İdaresinin, biri iktisadî, diğeri malî olmak üzere iki fonksiyonu vardır. İktisadî fonksiyonu tamamen ticarî ve sınaî mahiyettedir. (İptidaf madde almak, imal etmek ve satmak.) Malî fonksiyonu da, biraz evvel işaret ettiğimiz gibi, Devlete istihlâk vergisi olarak azami varidat sağlamakdan ibarettir.

İdarenin iktisadî cepheden durumunu inceleyecek olursak, şu neticelere varırız :

a) Bugünkü idarenin teşekkül ve taazzuvunda, iktisadî görüş ve icaplar yerine doğrudan doğruya malî mülâhazalar hakim olmuştur.

Bilindiği gibi, işletmecilikte (intégration), şakulî ve ufki olmak üzere iki şekilde tezahür eder. Şakulî usulde, yekdiğerine itmam eden istihsal safhaları (meselâ iplik ve dokuma) arasında aşağı ve ya yukarıya doğru birleşmeler olur; ufki usulde ise, bu hadise aynı istihsal safhasında yayılma ve genişleme şeklinde vukua gelir.

İnhisarlar İdaresinin kuruluşunda bu kaldeye riayet edilmediği, aralarında organik hiç bir münasebet ve rabita bulunmayan çeşitli iş ve işletmelerin, mücerred Devlete inhisar şeklinde bir varidat temin ettikleri için, mezo ve tevhit edildikleri ve böylece bugünkü gayri tabii teşekkülün vucude geldiği görülür.

Bir gimento fabrikası ile bir mensucat fabrikasının birleşmesi ve kaynaşması nasıl tasavvur edilemese, sigara ile bira imalâtının ve çay ile infilak maddeleri ticaretinin de bir hisaya getirilmesinde işletmecilik bakımından bir mâna ve mantık aranamaz.

Kanaatimizce, İnhisarlar İdaresinin bugünkü kuruluşu, her mezuun istilzam ettiği dikkat ve ehemmiyetle ele alınmasına ve hususî yetlerine uygun bir tarzda, derli toplu bir şekilde idare edilmesi, işletilmesi ve geliştirilmesine mâni bulunmaktadır.

Bundan başka işlerin tenevvüü ve genişliği İnhisarlar İdaresinin o derecede büyümesine intac etmiştir ki, bizim gibi sınaî nazisi ve tradisyonu olmayan bir memlekette bu cesamette bir (dev müessesesinin) bürokratik usuller dışında zaten seyk ve idaresi varit olamaz.

(1) A. Du Valey - Essai sur l'histoire financière de la Turquie.

tediye etmekte (senede 800 bin lira), fazla kârı kendisi, Devlet ve Duyunu Umumiye arasında taksim olunmakta idi. Reji İdaresi, bilindiği gibi, 924 yılına kadar 41 sene devam etmiş, 926 da İnhisar İdaresi kurulmuştur. (1)

İspirto ve ispirtolu içkiler üzerinden alınan istihlâk vergisine gelince, bu eski vergi de 1862 de rusumata verilmiş, muharrem kararnamesile duyunu umumiye devredilmiş, 926 da ekzersiz usulile ci-bayet olunmuş, bundan sonra inhisar idaresine geçmiştir. Ekzersiz, yani idarî kontrole tabi serbest imalât devresinde pek hafif vergi alı-nırdı. Duyunu Umumiye bu vaziyeti değiştirmemiştir.

II - İnhisarlar İdaresinin tenkidi

1 - İktisadî bakımdan :

İnhisarlar İdaresinin, biri iktisadî, diğeri malî olmak üze-re iki fonksiyonu vardır. İktisadî fonksiyonu tamamen ticarî ve sınaî mahiyettedir. (İptidai madde almak, imal etmek ve satmak.) Malî fonk-siyonu da, biraz evvel işaret ettiğimiz gibi, Devlete istihlâk vergisi olarak azami varidat sağlamakla ibarettir.

İdarenin iktisadî cepheden durumunu inceleyecek olursak, şu neticelere varırız :

a) Bugünkü idarenin teşekkül ve taazzuvunda, iktisadî görüş ve icaplar yerine doğrudan doğruya malî mülâhazalar hakim olmuştur.

Bilindiği gibi, işletmecilikte (intégration), şakulî ve ufki olmak üzere iki şekilde teşahür eder. Şakulî usulde, yekdiğerine it-mam eden istihsal safhaları (meselâ iplik ve dokuma) arasında aşağı ve ya yukarıya doğru birleşmeler olur; ufki usulde ise, bu hadise aynı istihsal safhasında yayılma ve genişleme şeklinde vukua gelir.

İnhisarlar İdaresinin kuruluşunda bu kaideye riayet edilmedi-ği, aralarında organik hiç bir münasebet ve rabita bulunmayan çeşitli iş ve işletmelerin, mücerred Devlete inhisar şeklinde bir varidat te-min ettikleri için, mezo ve tevhit edildikleri ve böylece bugünkü gay-ri tabii teşekkülün vucude geldiği görülür.

Bir çimento fabrikası ile bir mensucat fabrikasının birleşmesi ve kaynaşması nasıl tasavvur edilemese, sigara ile bira imalâtının ve çay ile infilak maddeleri ticaretinin de bir hesaya getirilmesinde işletmecilik bakımından bir mâna ve mantık aranamaz.

Kanaatimizce, İnhisarlar İdaresinin bugünkü kuruluşu, her mey-zuun istilsam ettiği dikkat ve ehemmiyetle ele alınmasına ve hususi-yetlerine uygun bir tarzda, derli toplu bir şekilde idare edilmesi, iş-letilmesi ve geliştirilmesine mâni bulunmaktadır.

Bundan başka işlerin tenevvüü ve genişliği İnhisarlar İdare-sinin o derecede büyümesine intac etmiştir ki, bizim gibi sınaî nazisi ve tradisyonu olmayan bir memlekette bu cesanatte bir (dev müessesesinin) bürokratik usuller dışında zaten seyik ve idaresi varit olamaz.

(1) A. Du Valey - Essai sur l'histoire financière de la Turquie.

b) İnhisarlar İdaresi, her türlü siyasi tesir ve idari tasarruf dışında kendi inisiyatifi ve mes'uliyeti ile hareket eden ve sür'atle karar veren müstakil bir idare cihazına malik değildir .

c) İdarenin muhasebesi bütçe kayıtlarından tamamen kurtulamamış ve ticari esaslara göre organize edilmemiştir.

d) Finansman ve investisyon işleri, idarenin ihtiyaçlarına ve imkânlarına göre, idarenin inisiyatifi ile yapılmamaktadır. (İhtiyat, teccit ve tevsi fonları tefriki suretile (auto-financement, ticari esaslara göre kısa ve uzun vadeli borçlanmalar, tahvilât ihracı suretile istikrazlar akdi ilâh.gibi).

e) İdarenin asıl işletme faaliyetlerinden (yani alım, imâl ve satış işlerinde) keza tamamen ticari prensiplere ve icaplara riayet olunmamaktadır . (Meselâ tütün mübayaasına, imalât masraflarına (işçi ücretlerine) siyasi, idari ve mahalli amiller icrası tesir etmekte - dir.)

f) Rasyonel çalışma metodları tatbik edilmemektedir. (Memur ve işçileri randımanla ilgilendiren modern prim usullerinin tatbiki gibi).

g) Tağra teşkilâtı, Bağ Müdürlük ve Müdürlüklerle resmi idare teşkilât şekil ve mahiyetini almıştır .

2 - Mali bakımdan :

İnhisarlar İdaresinin bugünkü durumu mali bakımdan şu mahzurları arz etmektedir :

a) İnhisarların tesisindeki mali gaye, evvelce de belirttiğimiz üzere, Devlete azami vergi varidatı sağlamaktır. Bu ise, idarenin kazancını tamamen bel. (disponibilitésine geliş güzel tasarruf etmek suretile tahhakkuk ettirilemez. Bunun için, her şeyden evvel iktisadi ve mali unsurların birbirinden temamlı ayrılmaları lâzımdır. İdare, iktisadi bakımdan ne derece muhtar bir bünyeye sahip olur ve modern işletmeciliğin icaplarına göre hareket ederse, o nisbette rasyonel çalışma, sürümü arttırma, maliyeti düşürme, kısaca rantabilitesini yükseltme imkânını elde etmiş olur .

Bu sebepten dolayı, idarenin ticari bünyesini fiskal hizmetlerinden ayırmada mali bakımdan dahi zaruret vardır .

b) Mali ve iktisadi fonksiyonların birbirine karışması mali hizmeti de vuzuhsuz bir hale sokmaktadır. İnhisar maddelerinden ayrı ayrı ne miktar vergi alınmaktadır ?

Bunların umumî vergi sistemimiz içinde, vergi yükü, vergi varidatı ve bu varidattaki teccit bakımından, yerleri nedir ? Bu hususlar kat'i ve vazih bir şekilde tesbit ve takip olunmamaktadır. Halbuki bugünün bütçe ve vergi anlayışı ve politikası bunların sarih ve berrak bir şekilde bilinmesine ihtiyaç gösterir .

III - Tekliflerimiz

1 - Tütün hakkında :

Tütün ötedenberi her memlekette hayati ehemmiyeti hâiz bir vergi mevzuu teşkil etmiştir. Tek başına bütün gümrük varidatı kadar ve yahut ona yakın bir varidat sağlayan veya sağlamağa muktedir olan bu vergi kaynağı bugünün bütçe muvazenesini temin eden başlıca unsurlardan biri olmuştur. Bazı garp memleketlerinde sigara istihlakı, kıymet itibarıyla, ekmeğe istihlakını bile geçmiş bulunmaktadır. (1) - -

Tütün mevzuundan istihlak vergisi bilindiği gibi; ya inhisar veya bandrol usulleri ile alınır. Bu iki usulden hangisi tercihe şayandır ? Bu problemin gerek doktrin, gerek tatbikat noktalarından sönsüz münakaşaları mucip olduğu malumdur. Yalnız bugünün imi-realist görüşüne göre bu mesele her memlekette iktisadi ve içtimai bünyesine ve bu bakımdan arzettiği hususiyetlere göre mütalaa edilmektedir. Böyle bir noktadan hareket edince; memleketimiz için tütün mevzuunda inhisar usulünü devamlı bir rejim olarak kabul etmekten başka çare kalmaz. Bu tezin dayandığı sebepleri şu noktalarda toplayabiliriz .

a) Tütün, yukarıda da belirttiğimiz üzere; muazzam bir vergi kaynağı teşkil eder ve bu kaynaktan sağlanan varidat, hayat standardının, tedricen de olsa; yükselmesi, nüfusun artması ve başkaca psikolojik amillerin tesiri ile ve bunlardan ayrı olarak da, vergi nisbetlerinin yükseltilmesi ve sigaranın buna mütehammil bulunması dolayısıyla, durmadan artmaktadır.

İşte bugünün tütün vergisinin, vergi sistemi içinde bu muazzam ve devamlı artış halinde olan varimini her türlü tehlikeden mâsun tutacak bir tarzda, tesis ve tatbiki icap etmektedir. Bunun da, bir çok memleketlerde olduğu gibi, Türkiyede de, ancak inhisar yoluyla kabül olacağında şüphe edilemez. Unutmamalıdır ki, tütün mevzuunda (vergi emniyeti) tütünün aliminden başlayarak, ticaret, imalat ve sigara satışını içine alan geniş bir sahaya şamil bulunmaktadır. Bu mevzuuda, bilgisi, mâzisi, tecrübesi, an'anesi olmayan hususi teşebbüsün bahis mevzuu emniyeti sağlamağa muktedir olabileceği iddia olunabilir mi ? Memleketimizde tütün mevzuunda vergi disiplini 70-senedir devam eden inhisar rejiminde bile, ancak inhisarlar idaresinin teşekkülünden sonra, itiraf etmek lazımdır ki, en mükemmel bir şekilde, tesis olunabilmiştir. Devletin en mühim bir varidat kaynağını tehlikeye düşürmekle kalmayacak, aynı zamanda umumî asayiş ile de ilgili olan bu mühim ve nazik mevzuuda, nazari mantıkla hareket ederek, akibeti meşhuk tecrübelerle girişilebilir mi ?

b) Bazı müelliflerin belirttikleri gibi, mali inhisar ancak mahiyeti itibarıyla işletmesi müayyen ellerde temerküz eden diğer bir ifade ile (ffifli monopol) şeklini almak istidat ve temayülünü gösteren büyük istihlak maddeleri hakkında bahis mevzuu olur. Zamanımızın ekonomik ve teknik şartları muvaçehesinde, (financemenet; mübayaa ve muhafaza, maliyet, sürüm ve reklam gibi sebepler dolayısıyla) sigara

endüstrisinin küçük üniteler (imalâthaneler) şeklinde teessüs etmesi ve yaşaması varid görülemez. Böyle olunca, bizde sigara imalâtının serbest teşebbüse bırakılması halinde, bugünün Devlet monopolu yerine, belki bir takım gayri-tabii inhisarlarla, fiili monopolun kaim olacağına şüphe edilmemelidir. Bunu icap ettiren diğer bir amil de, bugün inhisar idaresinin elinde bulunan depo, fabrika ve diğer tesisatın parçalanmâğına müsait bulunmaması, bu itibarla ancak küll halinde veya hiç değilse büyük üniteler şeklinde hususi teşebbüse intikal edebileceği keyfiyettir. Bunun böyle olmasında, hiç şüphesiz milli ekonomi bakımından da fayda vardır.

Şu noktayı da gözden kaçırmamak lazımdır ki, bizde Devlet monopolu yerine geçecek olan hususi monopol, mazisi olan, yani bir çok tecrübeler geçirdikten sonra organik bir şekilde tedricen taazüv etmiş bulunan bir iktisadi teşekkül olmaktan ziyade, bazı bankaların ve belki de bir takım iş adamlarının, Devletten müsait şartlarla elde etmeğe çalışacakları bugünün inhisar müessesesi olacaktır. 70 seneden beri tatbik edilen inhisar usulünden bir anda serbest rejime geçilmesi, spekulatif maksatlar beslemeyen sermaye mehafilini bu işe ne dereceye kadar bağlayabileceği de üzerinde durulmâğına değer ayrıca bir meseledir.

Bütün bu şartlar muvacehesinde aynı monopolu yerine geçecek olan hususi monopolun, vergi emniyeti endişesinden sarfinazar, sırf işletmecilik noktasından, bugünkü müesseseden (gereken ıslahat yapılmak şartıyla) daha başarılı ve memleket ekonomisi için daha faydalı olacağı nasıl iddia ve temin olunabilir?

Bu bahiste inhisar idaresinin hali hazırdaki varlığı muhafaza olunarak kısmen hazinenin partisipasyonu ile muhtelif bir teşebbüs (anonim şirket) haline getirilmesi de düşünülebilir. Almanya gibi bazı memleketlerde tatbik edilmiş olan bu tesis şeklinin aleyhinde bulunan müğliffilerin görüşlerine iştirakle ve memleketimizin, sermaye, iktisadi seviye, sinai telekki ve an'ane bakımlarından durumunu ve bahusus mali inhisarda hususi rantabilitenin hiç bir zaman serbest teşebbüsteki gibi hesaplanamayacağını göz önünde tutarak, bu usulün bizde müsbet bir şekilde tatbik edilebileceğine ihtimal vermemekteyiz.

Monopol işletmesine hususi müessese veya şahısları hissedar olarak iştirak ettirecek yerde, işletmenin ticari esaslara göre organize edilmesinin ve tesis ve yatırım için lüzumlu plan fonların, tasarruf erbabına intikal ettirilecek, tahvilât ihracı suretiyle temin olunmasının dâvanın bu cepheden en müsbet hal sureti olacağına inanmaktayız.

e) Inhisar ilga olunarak, sigara imâl ve satışı serbest bırakılsa bile, sigara vergisinden asla vaz geçilemeyeceğine göre, hususi müesseseler şu veya bu usulde (umumiyetle bandrol usulünde) istihlak vergisini tahsil ve Devlete ödemekle mukellef tutulacaklardır. Verginin çok ağır oluşu (prensipten itibarla satış kıymetinin bir kaç misli) sigara imâl eden müesseselerin hesap tetkikatından başka, dahilden sıkı bir kontrole (iptidai maddenin mübayaası, tesellümü, muhafazası, işlenmesi, sigara imâl ve satışına taallük eder devamlı aynı kontrole) tabii tutulmalarını icap ettirecektir.

Ziraî mürakabeden sarfinazar, maliyenin işletmeler içinde tatbik edeceği bu teferruatlı ve sıkıcı kontrol şeklinin müessese

(1) Bu usule vergi tatbikatında eskiden beri kullanılan bir tabiri (eksersiz) usulü denilmektedir.

lerin hareket serbestilerinin tahdit edeceğini, binnetice ticarî inhisarî yatırımların kiracağını da bir vakia olarak kabul etmek lazımdır.

Görüldüğü gibi, Türkiye'de tütün mevzuunda inhisarın terk edilerek serbest rejime geçilmesi, taşıdığı esaslı ve bünyevi mahzurlar dolayısıyla mümkün değildir. Bugünün realitesi şudur ki, tütün mevzuunda inhisar usulünü tatbik eden memleketler (Fransa, İtalya, İspanya, Avusturya, İsveç ilah.) bu usulü muhafaza edecekler, bandrol sisteminin tatbik eden memleketler ise, sosyalizme tamamen kaymadıkları müddetçe, bandrol usulünden ayrılmayacaklardır. Şu haldе, bizde de tütün inhisarını bir vakia olarak kabul etmek ve bu bahiste (serbest ticaret - inhisar) münakaşasını kapayarak, yapıcı ve müsbet bir zihniyetle bugünkü inhisar idaresinin islahına koyulmak, gidilecek yegane -- doğru yoldur.

Şimdi tütün inhisarının islahı hakkındaki tekliflerimize gelmiş bulunuyoruz. Bu husustaki düşüncelerimiz ana hatları itibarıyla şöyledir :

a - Modern ofis tipinde (yani tamamen Devlet Bütçesinin ve bütçe mürakabesinin dışında kalan, müstakil ve mes'ul bir idare hey'eti ve müdürlükle idare olunan) bir (sigara inhisar müessesesi) teşkil olunmalıdır. Bu müessese dahili mürakabesini (servis mürakabesini) kendisi organize edecek, haricen yüksek mürakabe hey'etinin mürakabesine tabi olacaktır.

Bugünkü Baş Müdürlük, Müdürlük teşkilatı ilga olunacak, sigara satışı ticarî esaslara göre payiler vasıtasıyla yapılacak, yalnız tütün ziraat ve ticaretinin mütekâsif olduğu mıntakalarda mübayaa ve kontrol büroları ve ajansları tesis edilecektir.

Müessese, münhasıran sigara malı ile (bittabi sigar ve tönbeği dahil) iştigal edecek, prensip itibarıyla, yani arizi muameleler haricinde, yaprak tütün ticaretiyle meşgul olmayacaktır. Yaprak tütün ticaretine müdahaleye devam olunmakta umumî menfaat mülâhaza ediliyorsa, bu müdahale Ziraat bankası, yahut Türk Tütün Limited gibi teşekküller vasıtasıyla yapılacaktır.

b) Müessesenin hesapları sınaî muhasebe (malîyet, kâr ve zarar ve bilanço) esaslarına ve modern bir muhasebe planına göre -- tanzim olunacaktır.

c) Tütün mevzuu ile ilgili tesisler ve diğer aktif kıymetler yeniden değerlendirilecek, borçları ve öz sermayesi tesbit olunacaktır. Müessesenin elde edeceği safi kazanç, sermayenin faizi, ihtiyat, tesis, tevsi ve tecdit fonları nazara alınarak hesaplanacak ve nisbetleri muayyen normlara göre mamullerin satış kıymetlerine aktarılacaktır.

d) Memur ve işçilerin mesaisi, rasyonel çalışma metodlarına göre organize edilecek, bu cepheden randımanı yükseltmek maksadıyla, objektif ve ilmi esaslara müstenit ve geniş ölçüde prim sistemi tatbik olunacak, ayrıca müessesenin yıllık safi kazancından personele hisse tefrik olunacaktır.

e) Fiskal noktadan, (safî hasılat) esaslı yerine doğrudan

doğruya mamulün satışı üzerine mevzu istihlak vergisi usulü tatbik olunacaktır. (1)

İstihlak vergisi sigaranın kalitesi ve satış kıymetine, dolayısıyla muasır vergi telekkesine uygun olarak, müstehlakin yarı mükellefin (ödeme kabiliyetine) göre kademeli bir surette tariflenilecektir. Bu suretle, fakir halkın kullandığı sigaralar tarifenin en düşük olan başlangıç nisbeti, lüks sigaralarda en yüksek nisbetler üzerinden vergilendirilecektir.

Teklif ettiğimiz bu vergilendirme usulünde, her ayın satışı üzerinden yapılacak vergi tahsilatı muayyen bir müddet içinde bordro ile Hazineye tevdi olunacaktır. (2)

2 - İspirto ve İspirto lu İçkiler hakkında:

İstihlak vergisi noktasından İspirto ve İspirto lu içkileri 3 gruba ayırmak mümkündür : a- İspirto, rakı ve likörler, b- Bira, c- şarap.

a) İspirto, rakı ve likörler ffskal bakımdan sigaradan sonra en fazla önem arzeden mevzulardır. Bilhassa rakı vergiye mütehammül, mâli verimi yüksek ve yükselmeğe müstaft olan bir mevzuadır. Bilindiği gibi, bu maddelerin imal ve istihlakinde ayrıca umumi sıhhat mülahazası da büyük bir rol oynamaktadır.

Bu iki sebebden dolayı, bugünün vergi tatbikatında bu mevzulardan hem yüksek nisbette vergi alınır hem de bunların imali mâli ve fenni bakımlardan sıkı bir mürakabe altında bulundurulur. Bu vaziyet karşısında, memleketimizde İspirto, rakı ve likör imal ve satışı (İspirtonun kısmen şeker fabrikalarında imaline müsaade etmek şartıyla) hususunda inhisar rejiminin devamını zarurî bulmaktayız. Bu maddelerin imal ve satışı serbest bırakıldığı takdirde, her zaman ağır bir vergi ile teklif edilecek olan bu sâhada müspet bir kontrolün tesisi mümkün olamaz. Bu yüzden, umumi sıhhat mülahazasından sarfınazar, hem vergi varidatı azalır, hem de muntazam çalışan, dürtüst ve büyük mükellefler gayrimeşru rekabet karşısında zararlı duruma düşerler. Bu mahzuru önlemek üzere, rakı mevzusunda, eskiden bir ara tatbik olunduğu şekilde, rakının ilk maddeğini teşkil eden soma (yani alkolün) imal veya satışının inhisara tabi tutulup da, somadan (anason ve diğer mevadin ilâvesi ile) rakı imalinin serbest bırakılması ve soma üzerinden verginin peşinen ve toplu olarak alınması düşünilbilirse de, bu tarzdaki bir (yarı inhisar usulü) tatbikinin de

(1) Yabancı memleketlerin inhisar rejimlerinde, malî varidat ya kazanç fazlası usulü ile (Fransa) yahut mamullerin satışı üzerinden vergi alınması (çözümle İsveç) şeklinde tahakkuk ettirilmektedir. Bizde (millî müdafaa resmî dolayısıyla) halen iki usul karışık bir şekilde tatbik olunmaktadır.

(2) Tütün mamulleri hakkında doğrudan doğruya istihlak vergisi usulünün tatbiki bittabi hususi bir vergi kanununun tedvinini icap ettirecektir.

müspet bir hal sureti olmayacağı meydandadır. Rakı hususundaki bu mülâhazalar konyak ve likörler hakkında da varıddır.

Bu mevzuda ayrıca şu noktayı da belirtmek isterizki, eskiden serbest rejim zamanında hemen tamamen hariçten ithal ettiğimiz konyak ve likörleri bugün yabancı memleketlerin eski ve tanınmış markaları ile rekabet edecek bir nefasette yurdumuzda imal hatta harice ihraç dahi etmekteyiz. İnhisar idaresinin en ziyade muvaffak olduğu bu mevzuda tekrar serbest rejime dönülmesinin kalite düşüklüğü ve kaçak imalat şeklinde tecelli edecek olan bir soysuzlaşmadan başka netice vermeyeceğine kanız.

İşte bu sebebler dolayısıyla, biraz evvel arzettiğimiz gibi, işbirto, rakı ve likör imalinde, işletmecilik bakımından gereken islahat yapılmak şartıyla, inhisar rejiminin devamını faydalı ve lüzumlu buluruz.

Bu sahada yapılacak islahatın da bütün mevzuundaki gibi olmasını muvafık mütalaa etmekteyiz. Yani işbirto, rakı ve likör imal ve satışı ile iştigal etmek üzere müstakıl bir inhisar müessesesi kurulmalı, bu müessese ticari esaslara göre organize edilmeli ve bahis mevzuu maddelerin satışı üzerinden, mütarakkı nisbetli bir tarifeye göre istihlak vergisi alınmalıdır.

b) Alkollü içkilerden biraya gelince, bunun imal ve satışının serbest rejime terk edilmesini muvafık buluruz.

Bira mahiyeti itibarıyla esasen inhisar mevzuu olacak bir maddede değildir. Prensip itibarıyla, bira üzerinden rakı veya lüks içkiler gibi ağır vergi alınmaz. Vergi mürakabesi, mesela muamele vergisine tabi diğer sanayi branşlarına nazaran çok daha kolay ve külfetsiz olur. Hatta bu sahada vergi emniyetinin adeta kendiliğinden teessüs edeceği kabul olunabilir. (Tütünde olduğu gibi zirai bir kontrol bahis mevzuu değildir, işletme içinde biranın kaçırılması veyahut küçük ve gizli bir takım imalathanelerin kaçak bira imal ederek piyasaya sürmeleri varid olamaz.)

Bu sebeblerden dolayı, bizde de bira imalının serbest bırakılması, hatta hususi bir istihlak vergisiyle değil, umumi muamele vergisi rejimi dahilinde vergilendirilmesi uygun olur.

Bu mevzuda yalnız şu noktaya işaret etmek isterizki, bira imalının serbest bırakılması, bugün inhisar idaresinin, yani Devletin elinde bulunan bira fabrikalarının hususi teşebbüse devredilmesi manasını ifade etmez. Bira imalatı, perakende ve küçük imalathanelerin işi olmayıp, büyük sermayeyi istilzam eden geniş teşkilata ve mütehassis elemanlara ihtiyac gösteren büyük işletme şeklidir. Bu tip bir işletme ise, bahusus memleketimizde, ancak fiili monopöl şeklinde teessüs edebilir. Netekim bira sanayinin bizde geçirdiği safhalar (Nektar ve Somontı fabrikalarının kurulması ve sonradan birleşerek müttehit bir müessese vucude getirmeleri gibi) bunun bariz bir delilini teşkil ederler. Bu itibarla, inhisar idaresinin elinde bulunan bugünkü fabrikaların tasfiye edilerek hususi teşebbüse devredilmeleri, bu müesseselerin Devlet Tekelinden hususi bir monopole intikal ettirilmemesinden başka bir netice vermez. Fikrimizce, bu meseleyi Devletçilik-serbest ticaret gibi nazarı bir zaviyeden değil realist bir görüşle umumi menfaat noktasından mütalaa etmek ve iktisadi Dev. - -

let-teşekkülleri içinde rantabilitesi beki en yüksek olan (veya bu seviyeye getirilebilecek olan) bira fabrikalarını bu mülhazâ ile muhafaza etmek ve fakat serbest-teşebbüsün de bu sahada faaliyette bulunmasına hiç bir surette mani olmamak en doğru bir hareket tarzı olur.

c) Şarap mevzuuna gelince, bilindiği gibi, bu maddenin imalatı ihisara tabi bulunmamakta (beher litresinden \$ 5 istihlak ve \$ 15 milli müdafaa vergisi olmak üzere cem'an \$ 20 vergi alınmakta), ancak hususi şarap amillerinin yanında ihisarlar idaresi de imalat yapmaktadır.

Şarapçılığın ihisar şeklinde fiskal takyitlere tabi tutulması, daha ziyade sanayi ziraatından müdat olan bu işin mahiyeti ile esasen bağdaşmaz. Bundan başka, mali ihisarlar idaresinin şarapçılıkla iştigal etmesi, kanaatimizce, iktisadi bakımdan da bir gayri-tabiiyet arzeder. Bir mali monopol rejimi sebebi ihfasi ve tarzı teşekkülü itibarla, vevki bir sanayi şubesini teşvik maksadıyla olsun, hususi teşebbüsle rekabet halinde faaliyette bulunamaz.

Bu itibarla, kanaatimizce, şarapçılık mevzuunda yapılacak şey, idarenin elindeki işletmeleri bir an evvel tasfiye etmek, daha doğrusu hususi teşebbüse devretmekten ibarettir.

Şarap üzerinden şüphesiz vergi alınmakta devam olunacaktır. Bu verginin umumî muamele vergisi rejimi dahilinde satış kıymeti ile irtibatlı kademeli bir tarifeye müsteniden alınmasına en doğru bir vergilendirme şekli olarak mütalaa ederiz.

3 - Diğer ihisar maddeleri hakkında:

Yukarıda saydıklarımız dışında kalan ihisar maddeleri, kibrit, tuz, ve barutla av malzemesidir.

Kibrit bazı yabancı memleketlerde de (ezotimle Almanyada) ihisara tabi bulunmaktadır. Böyle olmakla beraber, bütün veyahut faki ihisarının tatbiki hakkındaki mütalaaları kibrit mevzuunda ileri sürmek güç olur. Mali portesi (bilhassa çakmak istimalinin taammüni, vergiye tahammül derecesinin esasen mahdut oluşu dolayısıyla) dar olan, vergi mürakabesi noktasından bir müşkülât arzetmeyen bu sanayinin, kanaatimizce, serbest bırakılması ve kibritin satışından, yine umumî muamele vergisi rejimi dahilinde, bu defa tek nisbet üzerinden vergi alınması, en doğru bir hal sureti olur. Ancak, burada şu noktayı tebarüz ettirmek isterizki, tıpkı birada olduğu gibi, kibrit imali de fiili monopola meyleden bir sanayi şubesidir. Bu itibarla, Kanunî ihisarı kaldırdıktan sonra ister Devlet sermayesiyle işleyen bir ofis halinde, ister hususi teşebbüsün elinde olsun kibrit sanayinin bu monopol karakterini muhafaza edeceğinin bir vakia olarak kabul etmek lazımdır. Kanaatime göre, memleketimizde rekabet halinde bir kaç kibrit fabrikası yanyana faaliyette bulunamaz. Bu fiili durum karşısında kibrit fabrikasının ne tarzda işletilmesinin memleket menfaatine daha uygun olacağı hususunda, bu sanayinin de bira sanayi gibi hususi sanayi hayatımızda bir nazifi ve köktü olmadığı da göz önünde tutularak, takdir ve tayin etmek iktiza eder.

Şimdi tuz inhisarı hakkındaki görüşlerimizi arzedeceğiz. Mali tarihte, hususî bir vergi mevzuu (bizde ayrıca tanzimat devri - nin istikrazlarına karşılık gösterilen bir varidat) olarak önemli bir rol oynamış olan bu umumî istihlak maddesi zarurî bir gıda maddesi veya saniyede kullanılan bir iptidai madde olmak itibarıyla, nisbetinin arttırılamaması yüzünden, vergi sistemindeki eski mevkiini tamamen kaybetmiş bulunmaktadır. Hatta bir çok memleketlerde (ezcümle İsviçre) tuz vergiden muaf maddeler meyanına alınmıştır. Bizde tuzun, y ukarıki vasıfları dışında ayrıca bir ihrac maddesi olduğu da unutulmamalıdır. Bundan başka, bu madde, sınaî bir mahiyette olmayan, basit bir takım ameliyelerle istihsal olunmaktadır. Bu şartlar dahilinde tuzun inhisar altında bırakılması için ciddi hiç bir sebep kalmamış olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Hatta daha ileri giderek, bizde de, tuz vergisinin kaldırılması zamanının geldiğini de ileri sürülebilir .

Tuzu inhisar dışına çıkarırken, aynı zamanda inhisara ait olan tuz işletmelerinin (mülhahaların) da hususî teşebbüse devir ve terk edilmeleri şüphesiz yerinde bir hareket olur .

Inhisar maddelerinin sonucuları olan çay ile barut ve av malzemesine gelince, bunların neden dolayı mali inhisara tabi tutulduklarını anlamak esasen mümkün değildir. Çay inhisarını, Rize çayını himaye maksadına istinat ettirmek ilmi ve makûl bir izah şekli olmaz. İktisadî faaliyet, bilhassa zirai faaliyetler mali monopollerle himaye ve teşvik olunamaz. Böyle bir siyaset monopolun manasına ve mantıkına tamamen aykırı düşer. Rize çayı himaye edilmek isteniyor ve bunda millî ekonomi bakımından bir zaruret görülüyorsa, başka yollardan, meselâ açıkça (subvention) yani mali yardım yolundan gidilmeli hiç şüphesiz daha doğru bir hareket olur . Çay, muasır vergi anlayışına göre, sadece ithal veya dahildeki satışı sırasında umumî rejim dahilinde bir istihlak vergisine tabi tutulabilir .

Barut ve av malzemesi hakkında da aynı mütalâalar serd edilebilir. Esas itibarıyla harıçten, kısmen de dahilden (halen kimya sanayi müessesesinden) tedarik edilen bu maddelerin, bir de inhisarlar idaresinden geçirilmesinde ne mali ne de iktisadî bakımlardan bir sebep tasavvur edilemez. Bu inhisar, umumî emniyet mülâhazasıyla tesis edilmiş ise, bu sahada emniyet ve inzibatın, araya mali inhisar sokulmadan, idarî tedbirlerle sağlanması pek âlâ mümkün olur.

Kanaatimizce, barut ve av malzemesinin serbest bırakılması hususunda asla tereddüt câiz değildir. Bir kerre mali inhisar dışına çıkarıldıktan sonra, bu maddelerin, harıçten ithal veya dahilde satışları sırasında diğer sınaî mamuller gibi doğrudan doğruya himet esasına müsteniden umumî muamele vergisi rejimine tâbi tutulmaları - gerekecek bu mevzuda hatta hususî bir istihlak vergisinin tatbikine dahi mahal kalmayacaktır.

Müşavir Hesap Uzmanı

Adıyıldırım

Konu : 830.41 | D. Baş E/1187

Yazar Ali Alaybek

Kitap adı Muhtelif konularda yazılmış
jeraset ve intikal vergi beyannamelerinin tatbiki hk.

Geri getirildiği

Tarih

Alanın adı soyadı imzası